

СВОБОДА НАРОДАМ — СВОБОДА ЛЮДИНІ!

ВІСНИК

THE HERALD

Суспільно-політичний місячник

З М І С Т

	стор.		стор.
Співіснування на практиці	1	Проф. В. Січинський — Соборницька чинність Гетьмана І. Мазепи	18
Проф. В. Гришко — Панславізм в со- ветській історіографії й політиці	2	М. Рудий — Перед шостим Конгресом УККА	23
І. Вовчук — Кесареві — кесарево, Бо- гові — Боже	9	В. Боровик — Чия то тактика?	27
П. Мірчук — Про один рід патріотизму	12	Д. Гончаренко — Українські хлібороби	30
Є. М. — З Нотатника	14	П. Вільха — Хитрий домик	32
І. Федорович — Про імперські кліщі	15		

**ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ**

РІК VIII Ч. 11 (73)
YEAR VIII No: 11 (73)

ЛИСТОПАД — 1954
NOVEMBER — 1954

ЦІНА 50 ЦЕНТІВ
PRICE \$0.50

ВІСНИК

СПІВІСНУВАННЯ НА ПРАКТИЦІ

Біля Формози потроху воюють за „возз'єднання” її з Китаєм. Третього вересня, в день прибуття Доллеса на Манилу, де відбулася конференція восьми держав, з яких утворено південно-східний Азійський оборонний союз, Пекінський уряд почав бомбардувати острови Кемой, які є важливим стратегічним пунктом для наступу на Формозу. То була пекінсько-московська прелюдія перед конференцією. Розрахунок був простий: оволодіти островами, а звідтіля почати „визволяти” Формозу. Прорахувались. Артилерія націоналістичного Китаю разом з повітряною флотою не тільки відбили атаки, а два тижні тримали під безперервним вогнем порти червоного Китаю. Злякалися в Лондоні, а з Вашингтону порадили припинити війну, бо це не в інтересах миру. І припинили.

В середині вересня в Пекіні гостював Хрущов, Булганін, Мікоян, Швернік і інші. При від'їзді московські гості з представниками Китайської Народної Республіки видали 29. вересня кілька комунікатів і декларацій. Вони дуже характерні для періоду співіснування. В одній декларації ССРСР і КНР „рішуче засуджують створення військового блоку південно-східної Азії”, а від себе запевняють народи Азії, що будуть шанувати „суверенність і територіальну цілість країн Азії”. В другій висловлено співчуття Японії й її народів, який опинився у важкому стані після війни через умови, що їх подиктували переможці. Нинішній стан в Японії, говорить там, „принижує національну гідність японського народу” і Москва з Пекіном запевняє йому повну підтримку в його прагненні жити незалежним життям.

Політичні декларації підкріплено конкретністю: Порт-Артур передано червоному Китаєві і до 31. травня наступного року з нього мають бути виведені советські війська. Китайській Народній Республіці відступлено советські акції з чотирьох акційних товариств, які практично переводили упромисловлення червоного Китаю. Підписано угоду про науково-технічне співробітництво між обома країнами і заявлено, що незабаром обидва уряди розпочнуть будувати дві нові залізниці, які лучитимуть Росію з Китаєм. Одна сполучатиме Алма-Ату (сов. територія) з Урунчі (кит. те-

риторія). Друга сполучить місто Цзинін, на території Китаю, з Улан-Батора в Монгольській Народній Республіці, а звідтіля до советської території. В 1955 році обидві залізниці мають бути пушені в експлоатацію — так зобов'язалися уряди трьох республік. То стратегія співіснування. А в кінці гостювання Хрущов подарував червоному Китаєві технічне обладнання для совхозу з площею — 30 тисяч гектарів. Гостювання, як бачимо, було ділове і хоч говорилося про співіснування, але скріплювалося політичну й стратегічну єдність Китаю з Московським царством. До цього треба додати, що розорювання степів Казахстану, куди за останній рік відвантажено 75% тракторів, видобутих в імперії, а в жива відвантажено частину їх з України та інших теренів, теж, поддумане не тільки для хліба, а першу чтргу для скріплення стратегічних позицій на сході. Стає ясным про що думає Советська імперія, говорячи про мирне співіснування.

В своїй новій книзі „Реальності американської зовнішньої політики — спроба пов'язати сучасні проблеми закордонних справ з більш основними зовнішніми реальностями, в яких наша політика повинна діяти” Джордж Кенан говорить теж про реальну політику співіснування. Він висловлює певність, що „великі політичні організми є здібні мати належне розуміння своїх життєвих і найближчих військових інтересів”. Про провідників з Кремлю він каже, що „я не підозріваю їх в бажанні причинити страшну шкоду іншим з любови для руїни, незалежно від окресленої політичної й соціальної мети. Ці люди не людоїди; вони просто заблудили і спантеличені... Коли ми будемо сидіти спокійно на нашому корабликові й будемо плавати, я не думаю, щоб він перекинувся. Але, коли ми почнемо гарячитись й хапати одним другого за борти піджаків, вигукуючи: чому нічого не вживаєте? — ми напевно потопимо кораблик”.

В фразі про два великі організми сказано багато, нею розкрито практичний зміст політики співіснування. Не будемо переконувати п. Кенана як довго проплаває кораблик „великого організму” за політики співіснування й куди він запливе. Важливим є те, що обидва „великі організми” говорячи про політику

Проф. Василь Гришко

Панславизм в советській історіографії й політиці

(Закінчення)

Коли скінчилася перша світова війна і деякі слов'янські народи здобули свою політичну незалежність, відомий слов'яніст, чех Нідерле, дуже популярний в науці (він лишив багату спадщину з слов'янського питання), тримався тої позиції, що тепер, коли вже існують Югославія й Болгарія, Чехія й Польща, слов'янська концепція в її старому вигляді, втрачає всякий сенс і зміст. Вона інтересна тільки з погляду історично-теоретичного, але ніякої вартости в практичній політиці не має. Так думав Нідерле після першої світової війни. Цікаво, що і покійний Дмитро Дорошенко підкреслював малу зацікавленість цією концеп-

цією в Росії й на Україні, з причини, що на арену вийшли прогресивні кола суспільства. Але вони завжди не цікавилися слов'янським питанням. Пояснює це явище тим, що слов'янське питання було завжди в монопольній опіці консервативних частин населення.

І в дійсності ліві кола в Росії цим питанням не цікавилися. Большевики, як „найлівіші з лівих“, слов'яністичним питанням до Жовтневої Революції 17 року не займалися. І то з цілком зрозумілих причин. Бо основою історичного розвитку і основою побудови майбутніх соціалістичних советських держав, була і могла бути, на їх погляд, тільки клясова боротьба.

співіснування, підкріплюють її відповідними реальностями: зброєнням, творенням бльоків для оборони.

А третій світ: залежні, колоніяльні й півколоніяльні народи, де мають плавати обидва кораблики, по своєму думає. Влітку замирились у В'єтнамі, а в листопаді почалось повстання в Альжирі. — Нові клопоти для колоніяльної політики Франції. Нинішнє повстання своїми розмірами куди сильніше, як то було року 1945. Французьке командування перекинуло в район повстання, де повстанці захопили багато містечок і сіл, парашутистів і інші війська. Селянство (феллахи) повстало проти французького колоніялізму, політика якого довела до того, що майже половина землі альжирської опинилась в руках французьких колоніялістів. Французи обвинувачують Єгипетський уряд, а зокрема Арабську Лігу, секретаріят якої є в Каїрі, в підбурюванні аль-

жирців боротись за незалежність. В Єгипті, либонь, є спеціальні табори, де вишколюються повстанці, яких потім перекидають в Альжир. Хоч повстання має релігійний характер, але рушійною політичною силою його альжирський націоналізм.

Між двома світовими війнами націоналістичний рух в країні посилювався і зміцнів. Народня альжирська партія домагається нині незалежної національної держави арабів і берберів. Поразка Франції у В'єтнамі, де брали участь і альжирські легіони, стимулююче вплинула на боротьбу альжирців за незалежність. На повстання має вплив і комуністична партія, яка існує там з 1924 року. Та це не змінює того, що альжирське повстання в усій широчині ставить проблему національного визволення народів Північної Африки від французької колоніяльної опіки. Кремль, проповідуючи співіснування з капіталістичним світом: поволі, але послідовно, просуває свої впливи на схід і південь, уміло використовуючи національне і соціальне невдоволення народів для московської експансії. А захід, що подумує про миротворчий бальзам для володарів Кремля, втрачає серед Азійсько-Африканських народів позицію одну за другою, бо не хоче, не уміє або й боїться збагнути національні проблеми, отого націоналізму країн і народів залежних нині від нього. Теоретики й практики великопротірної концепції поділу світу і співіснування „двох великих організацій“ витворюють дійсність, що заперечить короткотривалу практику співіснування.

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published Monthly by the Organization for Defense of Four Freedoms of Ukraine, Inc. 123 Second Ave., New York, N. Y.

Subscription per year: \$4.00

Application for entry as second-class matter is pending

I. Wowchuk Editor in Chief.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

Треба сказати, що, зразу після встановлення советської влади, большевики взагалі активної зовнішньої політики, що сягала б за межі Росії, в сенсі політики, яку вони ведуть пізніше, не вели. Вони були більше зайняті питаннями внутрішніми, внутріросійськими. Внутрішнє життя в советській державі, з початку скероване на рейки військового комунізму, збанкрутувало. Прийшла в 1921 році Нова Економічна Політика, що також збанкрутувала. Большевики приступили до перебудови своєї господарки з тим, щоб розбудувати в умовах НЕП-у фундамент для соціалізму.

Тому, перед большевиками стояла велика задача, вберегти советську державу від війни. Совети згодилися навіть, щоб західні її кордони були відтиснуті далеко на Схід. Основним потенціальним противником большевиків, без сумніву і сьогодні й раніше була Німеччина. Аби зберегти мир з німцями, большевики пішли шляхами старої царської дипломатії, яка, як я згадував, скеровувала свою експансію на Схід. Большевики, 16 квітня 1922 р., коли була скликана міжнародня конференція в Рапалло, уклали з Німеччиною так званий сепаратний рапальський договір. За цим договором большевики з боку заходу одержали спокій. Большевики дістали змогу закріпляти свою владу на Сході. Вони кінчають війну з Японією, закріплюють позиції своєї влади в боротьбі з басмачеством в середній Азії, на кордонах Афганістану.

До слов'янської політики вони не вступали та й не поспішали навіть добиватися дипломатичного визнання. З боку Чехії большевики не мали дипломатичного визнання до 1935 року, з Югославією — до 1941 р. Большевики і не шукали того визнання, щоб дати докази німцям, що вони зовсім не зацікавлені у слов'янських країнах. Нав'язали дипломатичні стосунки навіть з далекою Америкою в 1933 році, а з цими майже сусідніми державами ще не нав'язували. Отже, це був доказ, що большевики практично від слов'янської політики в початках існування своєї влади усунулися в бік. В теорії так само не підносили слов'янських проблем. Причиною цього було те, що їхні апостоли Маркс і Енгельс були антислов'яністами, до того ж, такої міри, як Адольф Гітлер.

Це треба акцентувати, щоб цілий світ знав, хто такі Маркс і Енгельс. Обидва засадничо вважали ті держави, що розпоряджали в середині своєї нації наявністю пролетарських шарів, за передові держави, революційні, їм належить, на їх думку, майбутнє — і їх треба підтримувати. Держави, де переважають селяни, є у них реакційні, антиреволюційні держави. Маркс і Енгельс в 1848 р. в часі, коли то відбувався Празький слов'янський Конгрес, на тій підставі Росію і слов'янство Австрії оголосили носіями реакції, крім поляків, німців і мадярів. Енгельс для всіх племен і народів багатонаціональної Австрії за винятком німців, поляків і мадярів, визначив їхню найближчу місію: бути знищеними в мировій революції. Це його теза. Енгельс писав: „Панславизм, який виявляється в Празі, в основній тенденції своїй скерований проти революційних елементів австрійської держави і тому є від початку реакційний”. Маркс в свою чергу пильно дбав за тим, аби повстання 1848 р. вдалося, та на перешкоді повстання, на його погляд, стояли якраз слов'янські народи і празький конгрес. Розгніваний на слов'ян, Маркс писав: „У випадкові невдачі повстання, я не бачу більш потрібного завдання, як знищення німцями чехів. Повстання може покінчитися як завгодно. Але тепер єдиним можливим розв'язанням питання є нищівна війна німців проти чехів”. Енгельс доповнював: „Від цього часу приєдналась ще ненависть проти чехів і кроатів, і ми спільно з поляками і мадярами утвердимо революцію проти цих слов'янських народів найрішучішими мірами тероризування. Ми знаємо тепер, де скупчені вороги революції: в Росії і в слов'янських землях Австрії. І ніякі фрази, ніяке туманне покликання на демократичне майбутнє цих країн, не удержать нас від того, щоби з нашими ворогами поводитись, як ворогами”. І продовжував: „Слов'яни ще нічого не додали до європейського поступу, а завжди були колодками для європейського поступу”. Вони, на його погляд, не заслуговували на ніяку пощаду. „І якщо з повстання цих слов'ян загрожує спалахнути світова пожежа, яка може зіпсувати — пише він в письмі до Бернштейна — всю нашу революційну ситуацію, то й самі вони і їх право на свою скотську долю у добичі повинні бути принесені без усякого

милосердя в жертву інтересам європейського пролетаріату". Оце і є вихідне положення марксистської доктрини в аспекті слов'янської проблеми. І оскільки Маркс і Енгельс є основними учителями по всіх галузях советського будівництва і советської теорії, остільки й ця частина вчення Маркса і Енгельса, щодо слов'янського питання, більшовики сприйняли повністю і не виявляли до нього заінтересованості. Більшовики вважали для себе слов'янську концепцію цілковито чужою, зайвою.

Більшовики мислили більш широкими, їм властивими концепціями, що включали в себе і слов'янське питання, як частину цілого, концепціями світової пролетарської революції, що підкорить собі цілий світ, концепціями, що мали дати світову пожежу і прилбати цілий світ. Сюди й була скерована вся теоретична і практична діяльність більшовиків. Більшовики дуже добре уживалися з гітлерівським режимом, цілковито не реагували на захоплення Австрії, не реагували на захоплення Закарпатської України. А як побачили, що Гітлер прагне і на схід, вони приступили з половини 30 років до активної дії по лінії включення себе в слов'янську політику. Вони знали, що Гітлер буде продовжувати агресивну політику. А тому під шум рішили використати ситуацію і почали слов'янську гру. Ще до тиснення фашистської Німеччини на Чехословакію більшовики, з метою зробити Чехословакію більш відпорною країною, увійшли з нею в контакт. Уложили 16. травня 1935 р. чехословацький договір про взаємну допомогу. І, в випадку реальної загрози Чехам, обіцяли разом з французами підтримати їх. В той час на порядку денному європейської політики стояло питання про можливу спільну московсько-паризьку акцію в користь Праги проти Берліна, поки 29 вересня 1938 року не відбулася мюнхенська зустріч чотирьох, без участі більшовиків.

Советський Союз відтепер починає активно практично здійснювати свою слов'янську політику. Для цього більшовики заграють з Англією і Францією, щоб послабити Німеччину; при майбутніх переговорах зробити її більш поступливою. Советська гра приносить більшовикам бажані успіхи. І коли в середині 1939 р. увесь політичний світ був більше за все абсорбований антанто-советськими перегово-

рами, раптом 23. серпня 1939 р., цілком несподівано для всіх укладається советсько-германський пакт, відомий під назвою Молотов-Рібентроп. Отже, хитра гра більшовиків, звернена в сторону Англії й Франції, а потім Німеччини увінчалась успіхом. Згаданий акт передбачає домовленість про поділ першої слов'янської жертви — Польщі поміж цими двома хижакими. Це є вже реальне здійснення слов'янської політики з боку советської Москви. Більшовики за згодою фашистів одержують домовлену добичу 17. вересня 1939 року. Пригадаймо слова Молотова, з якими він звертається до населення Галичини і Буковини, в його промові про братерські почуття, племінну рідність українців, поляків і білорусів, яким Москва простягла братерську руку допомоги. Молотов підкреслив вагу племінного принципу в слов'янській політиці, але ця слов'янська концепція Советами висунена в завуальованій формі. Слов'янська політика тепер у вересні 1939 року практично викликала до життя слов'янську концепцію. Більшовики хапаються за те, що Маркс засуджував і відкидав, як не потрібне, здане в архів панславистичних ідей. Історія почала повторюватися. І коли весною 1940 року англійські і французькі газети цілком обгрунтовано заговорили про перехід зовнішньої советської політики на рейки панславізму, більшовики випустили спеціальне повідомлення, ТАСС 10. травня 1940 року, в якому говорилося, що підпалювачі війни розповсюджують наклепи про перехід зовнішньої політики Советського Союзу на рейки панславізму і пробують посіяти недовір'я серед слов'янських народів Балканських країн до миролюбної політики СССР. Насправді, більшовики повністю розгорнули знамена панславізму на Балканах. Вони непомітно стали стягати до своїх західних кордонів війська, з метою продемонструвати й свої вовчі зуби перед фашистським напасником, з метою тиснення на останнього. І ще в вересні 1939 року під Львовом, в районі львівського двірця, як знаємо, мала місце збройна зутичка цих двох партнерів, ще тоді між ними стався розрив. З того часу з притаєною злобою вони виглядали свої жертви де хто скоріше встигав. Як хижак, вони захоплювали одну країну за другою. Советами окупована: Литва, Латвія, Естонія,

Гітлером — Австрія, Угорщина, Чехія, Словачія, Закарпатська Україна, Польщу разом розірвали на частини. Обидва конкуренти розгорнули всю міць своєї пропаганди й впливу. І якщо до цього часу ще зберігали деяку видимість дружби, то вже тепер вони ставились один до одного, як закляті вороги, з прикритими плянами. І ось розпочалась боротьба за Югославію, що набувала жорстокого характеру. Впертість цієї боротьби пояснювалася можливістю доступу хижаків на береги Адріатичного моря. Зокрема для большевиків це був вигідний шлях, поминувши Дарданели, поплисти в Середземне Море. Тому кожний з конкурентів старався мати в Югославії дружлюбне до себе правительство. І в цьому місці треба сказати, що большевики в слов'янській політиці, як і взагалі, були спритніші за своїх конкурентів. Гітлер діяв прямо, відкрито, цинічно. Якщо Гітлер проповідував на повний голос теорію знищення слов'ян, як нижчої раси, то большевики в противагу йому демагогічно захищали слов'янські народи. І в цьому полягав пропагандивний плюс большевиків в слов'янській політиці. Большевики практично й теоретично старалися діяти, як друзі слов'ян. Тому СРСР пощастило в 1940 році відновити дипломатичні, торговельні й культурні зносини з Югославією, перервані ще в 1917 році. Вбачивши в цій акції большевиків перепону на Балкани, Гітлер, після деякого тиску на югославський уряд, добився того, що Цветкович і Цинцар Маркович 25. березня 1941 року, підписали у Відні договір про приєднання Югославії до держав осі: Італії-Німеччини. Большевики потерпіли поразку. Тому рішили діяти підривною акцією серед югославського населення. І досягли того, що вже 27. березня уряд Цветковича пішов в демісію разом з регенством. Король Петро II був оголошений вже повнолітним правителем, а новий уряд, очолений генералом авіації Симовичем, більше симпатизував большевикам, як німцям. Новий уряд Югославії, щоб захиститись від німців, укладає 5. квітня 1941 р. в Москві договір з Советським Союзом про дружбу і про ненапад. Таким чином, большевики на Балканах стали твердою ногою, але це Гітлер порахував для себе безпосередньою загрозою. І тому на другий день, 6. квітня, ранесенько вранці ж двигнув свої вій-

ська на Югославію і разом з італо-угорськими спільниками протягом десяти днів розгромив Югославію, розчленивши її на частини між Германією, Італією, Угорщиною і Болгарією. Хорватія була виділена, як окрема держава, з Павичем на чолі. Пізніше було організовано і сербський уряд на чолі з Недічем. Так Советський Союз проковтнув пігулку.

Поразка в Югославії ускладнила їхнє становище в Болгарії, уряд якої на чолі з прем'єр-міністром Філовим. 1. березня 1941 р. підписав віденський протокол про приєднання Болгарії до держав осі. Биті в слов'янській політиці большевики не залишали думки про реванж. І аж після нападу Гітлера на Советський Союз 14. липня 1941 року зробили спробу перекинути парашутистів на територію Болгарії в південній Добруджі, близько міста Добрич. Протест болгарського посланника в Москві Стаменова, большевики відвели в бік німецького воєнного командування. Коли на початку німецько-советської війни основні кадри комуністичної партії західних слов'янських держав опинилися в Москві, Совети розпочали свою слов'янську акцію. В 1941 році, зараз же по війні, уже в серпні місяці скликається так званий всеслов'янський мітинг. Скликається він з представників комуністичних партій слов'янських країн, які тоді емігрували всі до Москви. І ось цих представників використовує Москва. Перший Слов'янський Мітинг намітив слов'янську програму, потім відбувається другий і третій Слов'янський Конгрес, а в 1943 р. конгрес військовиків-слов'ян, туди ж включають і українців, які втекли з України до Москви, їх приєднують до загальної акції. Твориться Всеслов'янський Комітет, під егідою Москви, з резиденцією в Москві, який і починає проводити свою політику. Але ця політика була така настирлива і така цинічна, що вона зразу почала зустрічати опір з боку комуністів слов'янських країн. Москва міняє вивіску: замість Всеслов'янського Комітету з резиденцією в Москві, було схвалено на черговій конференції створити Всеслов'янський комітет з резиденцією в Югославії. Цим самим большевики хотіли довести, що Москва не провадить панросійської чи вірніше панмосковської політики, що вона всіх слов'ян вважає за рівних і представником цього Всеслов'янського Комітету на-

становила генерала Масларича, югослов'янина, раніше був москаль. Зовнішню вівіску змінено для того, щоб показати, що Москва панславистичної, в сенсі старого панславізму, централістичної політики не переводить, що вона засуджує таку політику, як реакційну, а провадить, мовляв, нову народно-демократичну політику об'єднання слов'янських країн і народів для спільної боротьби з фашистами-напасниками. Ясна річ, що це большевикам удається, вони цю акцію розгортають і осягають певні успіхи. В усіх союзних державах — (Англія, Франція, Південна і Північна Америка, Канада) — творяться Слов'янські Комітети, в які входять, звичайно, місцеві комуністи: українські, чеські, московські, польські, болгарські, югославські. І вони під плащиком всеслов'янської єдності, в цілях боротьби з фашизмом, ведуть советську акцію. Пізніше Америка в 1940 р. це слов'яністичне об'єднання на американському терені оголосила тою установою, яка загрожує суверенності Американської Держави, і поставила її, так би мовити, поза законом. Але скільки то часу пройшло, поки та сама Америка втратила віру в те, що вона робить добре діло, об'єднує всіх слов'ян на боротьбу проти фашизму.

Двадцять четвертого травня 1945 р. Сталін на прийнятті командуючих військами советської армії виголосив тост за здоров'я руського народу, „я п'ю перш за все за здоров'я руського народу” — казав Сталін — „тому, що він заслужив на загальне признание в тій війні, як керівна сила Советського Союзу серед всіх народів нашої країни. Я піднімаю тост за здоров'я руського народу не тільки тому, що він керівний нарід, але й тому, що він має ясний ум, стійкий характер і терпеливість”. Як він підняв цей тост стало ясно, що слов'яністична політика дала ті самі квіти, що давала колись царська слов'янофільська і панславистична концепція, а саме нічим не прикритий панрусизм: руський, ц. т. московський нарід є ведучий, є керівний, є найкращий. В советській пропаганді всі слов'яни теоретично фігурували, як рівні, практично зустрілися з оголеним панрусизмом.

І коли в 1947 році Москва святкувала 800-літній ювілей свого існування (вона в літописах вперше згадується в 1147 році), то тут почало

діятись щось несамолюбиве. В книзі „Про Москву” її названо „слов'янською столицею”, що й представникам Всеслов'янського Комітету не дуже було до вподоби. „Москва є, буде серцем великої слов'янської родини”. „Будь центром слов'янської сили і міці!” „Будь тим городом-вождем, де буде виникати все добре для слов'янства і людства!”. Максим Рильський Москву назвав: — „Серце народів, розум землі, батьківщина вільнолюбивих і смілих... Ти наша радість, наша мати рідна, моя Москва!”. Дацюк приготував брошуру під наголовком: „Москва — світоч слов'янства”. Микола Тихонов в цю річницю Москви наче навмисне, наче для знущання над народами Советського Союзу писав: (передам по-московськи): „Никакой чудесник не мог предсказать величественную историческую судьбу Москвы, к которой перешли все достижения славной культуры древних славянских городов: Киева, Новгорода Великого, Суздаля, Пскова, Владимира...” Лео Кржицкій, президент Слов'янського Конгресу в Америці Москву називав: „Мекка слов'янських народів”. Г. Димітров вітав Москву: „Москва стала мозком і серцем світової демократії, втіленням всього кращого на землі, надією й підпорою пригнічених всього світу”. Тіто зі свого боку тоді в 1947 році телеграфував: „Наші народи в минулому завжди бачили в Москві серце Росії, центр слов'янства, „очаг” слов'янської і загальної культури. В війну ми бачили в Москві символ свободи”. І так, як в чаді, спішили віропіддані слов'яни з поздоровленнями „слов'янській столиці”. Звідусіль чулись голоси: „Світ зі сходу”. Большевики дали тисячі доказів переростання панрусизму в панмосковітизм, що і треба вважати апогеем, останнім словом советської слов'янської політики.

І не дарма в той час греки писали без перестанку статті, в яких обвинувачували Советський Союз в приміненню самого чистого сто процентового панславізму. Француз Альберт Муссе, випустив в Парижі книгу: „Криза слов'янської ідеї”. Він доводив, що офіційна політика Советського Союзу стала панславистичною. Другий француз М. Мерле ставив питання: „Панславізм чи оборона слов'ян!”. Італійський журнал „Аффорі Інтернаціонале” ч. 5 за 47 р., також наголошує панславистичну політи-

ку Советського Союзу. Турція також розвинула кампанію проти советського панславізму. Вела пропаганду й переконувала як свій народ, так і Антанту в тім, що большевики ведуть панславістичну політику. І для того, щоб заспокоїти світ, Москва випускає на міжнародню трибуну Димітрова, болгарського комуніста, який дає грецькому журналістові Мавродіну інтерв'ю, в якому вяснює: чи Советський Союз веде панславістичну політику? Ясна річ, що Димітров відповів на це питання негативно, але залутався сам, через що й попав в неласку. Його відправлено до шпиталю, звідкіля довго не випускали за його ствердження, що балканські слов'яни можуть утворити балкансько-слов'янську федерацію народів. Він ще не розумів, що в Советському Союзі не вільно було говорити, як про татаро-башкірську федерацію, про україно-білоруську федерацію, так і про балкано-слов'янську, це вже означало виломання із загального московського фронту.

В шпиталі, звичайно, йому давали лекції, що то значить балкано-слов'янська федерація. Досить існування Советського Союзу, досить Москви і її начальства, інші мають слухати, а не творити федерації. В останні роки після війни в Советському Союзі розвивається клясична панславістична політика, що переросла не тільки в панрусизм, а у виразний московітизм. Не маю потреби спинятися на тому, як москалі затискували кожний слов'янський нарід, як затискували представників всіх слов'янських народів, як нападали на них в своїх рецензіях, як пришпилювали їм ярлики ворогів народу, за буржуазний націоналізм.

Тепер про панславізм в історіографії.

До 1935 року, коли розпочинається новий курс слов'яністичної советської політики, советська наука, а разом з нею і вся советська історіографія відмахувались від усіх концепцій, тем, дослідів на цю тему, бо вважалося, що вся слов'янська проблематика зі старим слов'янофільством є справа для пролетаріату не потрібна, поміщицька, одна із найтемніших, чорних сторінок російської історії. І ось в 1940 році виходить підручник „Історія ССРСР“ під редакцією професора Нечкіної. В ньому замість прийнятої до того часу характеристики слов'янофільства, як февдального реакційного руху й вчення, читаємо таке: „...Соціально-по-

літична програма слов'янофілів 40 років XIX століття мала певні прогресивні риси. Вони (слов'янофіли) стояли за звільненням селян від кріпосного права, ц. т. мали поступовий погляд на основне питання доби”. Це вже нові нотки. Далі, підручник цей приходиться до висновку: „Тому, безумовно, признання слов'янофілів реакціонерами історично неправильне по відношенню до цього періоду... Слов'янофіли не були приклонниками Миколаївського самодержавія і критикували його”. Про ідеологію слов'янофільства, там говорилося: „Об'єктивно ідеологія слов'янофілів була поміщицькою, хоч самі слов'янофіли цього і не усвідомлювали собі і ставали на шлях „пруського” шляху розвитку капталізму”. Отже ідеологія слов'янофілів признана не такою вже назадницькою та й самі слов'янофіли виявились уже в деякому сенсі поступовими людьми. Як бачимо советська історична наука розпоряджала одними і тими ж документами, що свідчили про діяльність і ідеологію слов'янофілів. Проте, дає різні оцінки. Де причина? Відповідь дуже ясна. Раніше існував один політичний курс, в 1940 році — інший. Тільки політичними міркуваннями та ніяк не науковими аргументами можна пояснити різні оцінки слов'янофільства советською історіографією. В 1944 році видається підручник „Історія ССРСР” — для 9 кляси середньої школи під редакцією Панкратової. Тут вже щось інше. „Слов'янофіли — сказано тут — засуджували запозичення європейської культури, що почалося від Петра I, вони відстоювали для Росії свій шлях розвитку, в основі якого лежала московська сільська община”. Отже слов'янофіли відиграли ролю предтеч советського колхозного ладу, що угрунтувався на сільській общині і установили „залізну завісу” між Європою і Росією. Слов'янофіли тоді ще твердили, що Європа гниє, і від неї належить відгородитись, в цілях зберегти власний імунітет.

Большевики відмовились від гасла доганяти й переганяти Європу, а почали свою вітчизняну акцію. Почали все вітчизняне хвалити і ставити вище буржуазного Заходу, реалізуючи лозунги „світло зі Сходу”, „За мудрістю в Москву”, подібно, як слов'янофіли свого часу голосили захід гнилим, протиставляючи йому Росію. Цей підручник відносно

слов'янофілів дальше твердить, що вони хотіли повалити й кріпосне право, але тільки зверху й поступово. Що вони боялися раптової ломки суспільного ладу. Значить, тут навіть не сказано, що ідеологія слов'янофілів лише об'єктивно була поміщицька. Виходить, що слов'янофіли й суб'єктивно були передовими людьми. Крім того новий підручник спинає увагу учнів Советського Союзу на тому, що слов'янофіли вимагали скликання Земського Собору. „Урядові — силу влади, а народіві — силу думки” — казали слов'янофіли. Підручник проводить думку, що серед слов'янофілів Росія мала прогресивних реформаторів. А в Земському Соборі, який вони пропагували, можна бачити прообраз якогось парламентарного устрою. Такі тези висунула історіографія в 1944 р.

Отже, ми бачимо, як на 180 ступнів повертається наświetлення слов'янофільства в советській історії. І советська історіографія це починає повторювати, як заповіт і звичайно кожний історик, стараючись собі попасти в тон, висвітлював це питання в тому сенсі. Сюди можемо віднести праці проф. Нікітіна, Сидорова і інших. За словами Сидорова, стара слов'янофільська доктрина, в основній своїй суті, зустріла признання в советській історіографії по другій світовій війні. Це твердження дійсно гідне уваги, бо советські історики признали, що не всі історичні явища в світі можуть витлумачити учителі марксизму і що не від усіх суспільних явищ і фактів лежить пояснювальний ключ в кишені основоположників марксизму. Питання протиставлення слов'янського світу західньому, або інакше Сходу — Заходіві, набуло за останні роки в Советському Союзі вельми високої актуальности. І саме в цій площині розвивалась за царату слов'янофільська наука. Оце і були ті причини, чому советська історична наука вернулась до слов'янофільства, даючи йому наświetлення те ж самісеньке, навіть в деталях.

Те саме і в питанні панславизму. На початку існування советської влади панславизм вважалось за реакційну доктрину, пізніше панславизм поділяється на панславизм ліберальний, реакційний і поступовий. Отже, як бачимо, панславизм це є явище, яке загально засуджувати не можна, а треба його оцінювати відповідно

до його змісту й ясна річ в советській науці панславистична концепція в її ліберально-поступовім сенсі знаходить признання. В той спосіб історична наука перегукується з практичною політикою большевиків і ставить за завдання аналізувати практичний панславизм: ліберальний, поступовий чи реакційний. В Советському Союзі історична наука відкрито покликає служити політичним інтересам і державній бюрократії.

Хотів би я звернути увагу ще на оцінку советської історичної науки російсько-турецької війни — 1877-78 рр. Покровський, який вважався патріархом історичної науки до 1932 року, провадив в цій оцінці концепцію, співзвучну з концепцією Маркса-Енгельса, що засуджували слов'яністичні концепції й слов'янські рухи. Покровський вважав, що та слов'янофільська й панславистична концепція, яку царський уряд, разом з частиною суспільства, підтримував в час російсько-турецької війни, була сугубо реакційна і що до тої концепції треба підходити з клясового погляду, а не з національного. Покровський в унісон Марксу і Енгельсу розвінчав усіх, хто в минулому творив легенду „визвольної” для балканських слов'ян війни і постарався зняти Росію з п'єдесталу „визволительки” слов'ян. За цю концепцію, як відомо, Покровський знайшов тепле признання від Леніна. Ця концепція втішалася загальною увагою цілого наукового фронту до часу, поки Совети не засвоїли самі панславистичного курсу своєї політики. Ця концепція вважалась, безспірною, марксівською. А в 1942 р. появилася інспірована стаття популярного академіка Алексія Толстого: „Откуда пошла Русская земля”. Автор статті скаржився на пріоритет німецької науки над вітчизняною в багатьох вузлових моментах історії Росії і слов'янства в цілому. Стаття стала сигналом до перегляду історичних установок, монопольних до того часу. Історична наука дістала завдання перебудуватися з антислов'янських клавішів на прослов'янські і панросійські — вітчизняні.

Інакше кажучи, советські історики здобули в галузі слов'янознавства право бути вільними від примусових оцінок конкретних історичних періодів, подій і фактів. Таку ж свободу вони дістали і в питанні трактовки слов'ян-

ської проблеми в російсько-турецьку війну. Як уже знаємо, школа Покровського займалася вишукуванням документів, аргументуючих відчуження і різницю інтересів між балканськими слов'янами і населенням Росії. Практикувалось це для того, щоб нап'ятнувати національний примат в історичних дослідках, яким користалась буржуазна досоветська історична наука, підогріваючи братерські загальнослов'янські почуття? Та з 1942 р. політика Сов. Союзу наказувала акцентувати тематику співдружби слов'янських народів, співдружби, оберненої в минуле. І уже Пічета в 1944 р. писав цілком протилежне тому, що твердила школа Покровського. „З найбільшим співчуттям віднеслась руська передова суспільність до героїчної боротьби сербського народу за свободу і незалежність... В результаті війни 1877-78 рр. Сербія і Чорногорія були признані незалежними державами, Болгарія — васальним князівством, а Боснія і Герцеговина — автономними областями” — писав Пічета. Отже, Пічета відтворив стару легенду, міт — „визволительки” Росії у відношенні балканських слов'ян.

Виходить, що найновіша советська історіографія сама себе заперечила, почавши наспівувати старі, ще буржуазно-поміщицькі арії щодо міту „визволительки” Росії. Пічета змушений був уже притягти на поміч і Белінського, який колись твердив, що „слов'янський світ загинув би без Росії”.

Історик Дацюк в 1945 році писав: „Війна 1877-78 рр. об'єктивно була скерована проти турецької неволі, що визначила феодальну відсталість Балкан. Саме ця прогресивна її сторона і викликала до неї симпатії. В результаті війни Росія добилася створення незалежної Болгарської дтржави”. Цікаво, що свої висновки Дацюк спирає не на Маркса, а на тезу Леніна про „національно-буржуазні рухи” колись прогресивні. А звідси Дацюк підкреслював і прогресивну ролю Росії в війні 1877-8 рр. Звертає на себе увагу, без сумніву, інспірований з Кремля виступ Коларова на святі 70-ліття звільнення Болгарії, в якому підкреслено думку, що „в тій війні східня політика царської Росії об'єктивно йшла по лінії прогресивного розвитку Близького Сходу в той час, як західня політика Англії і Австро-Венгрії була про-

І. Вовчук

„КЕСАРЕВЕ – КЕСАРЕВІ, БОЖЕ – БОГОВІ”

„Як тривога, — то до Бога”

(Народне прислів'я)

На статтю, чи радше розгорнуту замітку І. В-к „Нова структура пов'язання, вміщену у серпневому числі „Вісника”, відповів дуже гнівно проф. К. Кононенко в УС ч. 43. статтею „Критика.” А під наголовком написав: „І. Вовчук мобілізує публічну опінію проти союзу Учасників Визвольної Боротьби”. В статті „Вісника” не було й згадки про Кононенка, але він відповідає Вовчукові, почавши з „обвинуваченням його в недотримуванні журналістичної етики”. То характеристично для п. Кононенка й говорить про його етику.

П. Кононенко, який, мабуть, написав „матеріали” почав свій гнів з граматичного узгіднення, якого, либонь, не розуміє Вовчук.

І. В-к, в своїй статті, наводячи цитату з „Матеріалів”, де сказано: „Це нова структура пов'язання (людоловство СУУВБ тепер уже СУВБ — ред.) українських націоналістів, пристосована до конкретних умов дії”, ствердив, що творці тієї структури намагаються пристосувати позиції націоналізму (очевидно через відповідну структуру) до конкретних умов дії. Вони не говорять нічого нового, а пробують ловити людей з визвольного націоналістичного фронту в оту свою структуру. І це обурило п. Кононен-

---

сякнена консервативним духом, вона стреміла тоді до збереження гнилої Оттоманської імперії — в повній цілості”. Цю трактовку справи засвоїли Нікітін, Сидоров і всі, що тільки підходили до цієї проблеми. За твердженнями Нікітіна корисний вплив Росії на Балканах позначався ще в XVII столітті.

І так, яке б історичне явище ми не взяли, завжди зустрінемось з запереченням советською історіографією своїх власних установок. Чи Празький Конгрес 1848 р., чи Балканські війни 1912-13 рр., чи трактовку діяльності таких осіб, як Юрій Крижанич, Любен Каравелов, Вазов, ми завжди зустрінемося з тим же діаметрально-протилежним поглядом в советській історичній науці. Де ж причина цієї зміни? Відповідь може бути тільки одна. Советська історіографія служить не науці, а політиці.

ка. Він знає, що позиції тримають люди, об'єднані в якійсь структурі чи системі, тому й полює на людей з Визвольного Фронту, щоб залучити їх у свою структуру, яку творить „применительно к местности”. Читача п. Кононенко хоче заплігати голову граматику третью кляси, якої, мовляв, не знає І. Вовчук. Не про граматику йшло і іде, а про людолюбство для „нової структури пов'язання” націоналізму, яку видумано відповідно до конкретних умов дії.

Для мене структура націоналізму, як політичної формації, визначається ідейними позиціями, завданнями боротьби за визволення України, а для п. Кононенка „конкретними умовами”, „обставинами”. Питання в тому, чи „оті обставини” переборювати, змінювати відповідно до інтересів українського визволення, чи ідейні позиції націоналізму, через зламання структури, достосовувати до чітких конкретних умов.

Один епізод з доби наших національних змагань. Рік 1919. Французьке командування в Одесі, що підтримувало добровольчу армію, виявило ініціативу переговорів з Директорією. Начальник штабу того командування, полковник Фрейденберг, прийняв українську делегацію в салон-вагоні, заявивши їй категорично, щоб Петлюра зник з уряду, а склад уряду узгіднено з окупаційним командуванням.

Дипломати наші теж домагалися зміни кабінету, мотивуючи це конкретними обставинами. І, пристосовуючись до них, Центральний Комітет УСДРП відкликав своїх представників з уряду, „з огляду на нові міжнародні моменти в українській державній справі.” А друга урядова партія, есери, взоруючись на обставини з московського боку, в січні 1919 року постановила, що „Велика Українська Революція з національно-політичної розвинулась у революцію соціальну. зберегти й закріпити здобутки соціальної революції, зможуть лише клясові органи, тому конференція УПСР визнає за необхідне, аби влада перейшла до рук клясових органів, себто рад селянських і робітничих депутатів”. З двох боків обставини. А більшовики, як знаємо, оголосивши війну Українській Державі, воювали ніби тільки за владу Рад (структура), хоч ішло про те, щоб Україну перетворити на колонію Росії. Що робив тоді Український Уряд? Пристосовуючись до обставин (зліва і справа), нагинав свою структуру відповідно до обставин і донагинався до того, що відштовхнув від себе нарід. А потім все пішло, як і мало бути. Хто почав нагинати, достосовувати свої принципи через структуру, той неминує кінчить на колінах перед якимсь ханом, а він скаже те, що говорив татарський хан королеві Данилові, приймаючи його в орді: „Пий наш кумис, бо ти тепер наш”. Це один приклад. А ось другий з часів другої світової війни, коли по різному ду-

мали й діяли політичні діячі, відповідно до тодішніх обставин окупації. Теж ішлося ніби про структуру, форму на зовні. Одні твердили, сидячи в Харкові й навіть, їдучи на еміграцію, у Львові, що до самостійності український народ не доріс, навіть термін визначали, — треба почекати ще 50 років. Другі, що тоді ще до української боротьби не признавалися, вели фатову, на замовлення окупанта, працю: писали російською мовою розвідки про семидворні німецькі колхози, розробляли аграрну політику для німців. Так же було Косте Семеновичу! А треті, що вийшли з ґрунту національного і його трималися, творили свою національну структуру для боротьби проти обох окупантів, присягали боротись проти обох зойманщин і „на вітвар боротьби покласти свою працю й своє життя.” (З Універсалу УГВР). Про що йшлося? Про структуру й про принципи. Хто достосовує до чітких вимог наш змаг за державну незалежність, нагинає національну структуру до чітких конкретних обставин, а вони так мінливі і їх немало в світі, той закінчить або постановою есерів, або тим, що стане на коліна перед чужим полковником і питиме його кумис. Тут не в граматичному узгідненні діло, а тільки в засадах, принципах. І це знає п. Кононенко, а чомусь пускає граматичну пилігу читачеві. Він приписує мені, а не І. В-к, „подиву гідне розуміння марксизму”. Бю я, мовляв, не розуміюся на ньому, а довожу, що в „матеріях” марксистською отрутою отруєно національну ідею, вірніше позиції марксизму прикрито фразою з декларації Проводу ОУН.

Що п. Кононенко розуміється належно в марксизмові то річ znana здавна. Та не про казуїстику марксизму різних гатунків ішло, а про те, щоб ті, які хочуть ламати структуру українського націоналізму, не отруювали його позиції марксистським чадом. Ніхто не заперечував впливу умов на людину, тільки відкидалося твердження „Матеріалів”, що ідеал людини визначає матеріальне буття й боротьба за існування. А в „Матеріях” це хоч і обережно, а стверджено. Там же сказано, що „мимо боротьби й турбот за матеріальне існування, що залишають свої сліди в свідомості людини вона, як Боже сотворіння, є носієм постійних незмінних вічних загально-людських духових вартостей”. Слово „мимо” в реченні вживаємо тоді, коли хочемо сказати, що крім того, що вже існує, ще щось є. Ксли автор говорить, що, мимо боротьби за матеріальне існування, людина носить в собі загально-людські духові вартости, то це й значить, що є боротьба за існування, а крім неї є ще й загально-людські вартости.

У п. Кононенка, який так добре знає марксизм, загально-людські духові вартости є незмінні, і з них витворюється розуміння ідеалу.

Якого? Та очевидно ж загально-людського, а не національного. Бо, „національне, у п. Кононенка, це історична категорія”. А загально-людські вартості — це понадісторична, бо „воно властиве людині з першого дня її створення Богом”. Не про відношення людини до Бога, за що пробує ховати свій марксизм п. професор, мова, а про діла землі, про боротьбу нашу за визволення. І коли ми приймемо і узалежнимо свій змаг від „вічних” загально-людських ідеалів (а то не те саме, що Божі заповіді), то тим самим заперечимо підметність своїх національних ідеалів, підметність нашої боротьби за державу. Тоді й наша правда національна в тій державі стане похідною, залежною від загально-людської правди, яку нам хтось накинє чи піддасть. Безнаціональної культури, як і інших духових вартостей, витворених людиною чи людьми, на землі не існує. Навіть такі технічні винаходи, як електрична лампа, телеграф, чи рефриджирейтор є кінець-кінцем національними витворами. Тому ми й говоримо: культура (в широкому розумінні) французька, українська, англійська, єгипетська, американська, російська. А що говорити про політику? Кожен народ веде свою національну політику в інтересах своєї нації, Є політика англійська для англійців, американська для американців, большевицька для росіян, а ми ведемо свою визвольну політику для України. Большевики говорять, про советську культуру й про советську політику, як про загально-людську, хоч насаджують й розуміють в суті російсько-імперську і політику, і культуру. Обезличення національного, узалежнення його від загально-людського є нічим іншим, як інтернаціоналізмом. І ті, хто це проповідують, узалежнюючи національне від загально-людського, мислять категоріями злиття націй (які для них тільки історичні категорії) в ім'я загально-людського ідеалу.

Нація, її добро, велич і національна правда, „в своїй хаті” для українського націоналізму, як політичної сили, є кінцевою змагу й боротьби. Бо ж немає світової понаднаціональної, чи загально-людської людини, а є людина національна: носій прикмет і вартостей національних, а через них, через збагачення їх, через духовий розвиток творяться понаднаціональні, чи загально-людські вартості. А п. Кононенко, взявшись парцелювати націоналізм, повчає: „Ні, не через національне людина приходиться до загально-людського, а національна правда повстає з загально-людського.” Загально-людські ідеали в політичній практиці, в земних ділах, у відносинах між народами, завжди були засобом, яким сильні прикривали поневолення слабих. Говоримо тут про кесарева, про земне, а не про Боже, а ті речі узасаднені й розмежовані в

науці Христовій: „Кесарева — (земне) кесареві, а Боже-Богові.”

Для Українського націоналізму, що, метою свого змагу й боротьби ставить добро й велич нації, вона не може бути чинником, фактором, чи складовою частиною руху. Рух, як цілість, існує для неї, для її добра, в ім'я неї. А в п. Кононенка первоосновою всього є загально-людське, а нація тільки „є чинником боротьби”. Слово чинник в моєму розумінні рівнозначне: фактор, елемент, складова частина, а нація, як особливість, самобутність, твориться чином, творчими ділами. Чинників, чи елементів може бути кілька, вони є мінливими, але нація, як цілість є вислідним від чинів і дій. Кожний чинник в дії є складовою частиною цілого, а всі разом, діючи нерозрізнено, в один гуж, в одну ціль б'ючи, інтегрують нашу історію, нашу націю. В моєму розумінні ОУН, УПА, УГВР є чинники, їхнім чином, дією, творчими ділами викарбовується, стверджується національна правда, реалізується національна ідея, що є насінням чину. А в п. Кононенка „нація є чинником боротьби”, цебто складовою частиною її, арифметичною величиною. Різні ми і дарма п. професор пробує читати мені лекцію.

Для марксистів національні рухи є складовими частинами, чи чинниками цілого: загально-людського, клясового руху пролетаріату, ідеали якого є абсолют, самоціллю. Марксист, не визнаючи ідеї нації, розглядає національно-політичні рухи й націю, як арифметичну складову частину світового інтернаціонального руху, в ім'я загально-людського. І Ленін оцінював національні рухи „не ізольовано, а в світовому масштабі”, залежно від того, чи вони корисні для загального (хоч під ним розумів про себе російське), чи ні. А звідциля й формула його: „Самовизначення не абсолют, а частина загально-демократичного світового руху. Можливо, що в окремих конкретних випадках, частина протирічить цілому. (А ціле ж загально-людське ред.), тоді треба відкинути її”. І за цією марксистською теорією про націю, як частину, чи як чинник загального руху, большевики не тільки відкидали й відкидають, а жорстоко поборювали й поборюють самобутність нашу, національну окремішність, щоб утвердити советське — загально-людське, а в практиці, на ділі — російське. Ні, таки нація не чинник, а вона є вихідною всіх чинностей і кінцевою змагу. Не може ж бути чинником, цебто складовою частиною те, що є вихідним і кінцевим змагу. Своє розуміння нації, як складової частини загально-людського ідеалу, від нього залежного і ним визначеного, п. Кононенко прикриває словами Деклярації Проводу ОУН. А коли йому про це говорить в статті І. В-к, то він дорікає Вовчукові незнанням і нерозумінням марксизму. А для переконання читачів ховається за Бога,

П. Мірчук

ПРО ОДИН РІД ПАТРІОТИЗМУ

Гаряча дискусія, що розвинулась на останньому засіданні Ради Директорів Українського Конгресового Комітету з приводу коляборанства УНРади з біломосковськими імперіялістами, зачепила в дуже інтересній формі питання патріотизму. УКК, як відомо, від самого початку існування Американського Комітету Визволення Народів Росії, стоїть на становищі, що хоч координація дії всіх антибольшевицьких сил потрібна й корисна, то про співпрацю українців з російськими антибольшевицями, що є під протекторатом Американського Комітету не може бути й мови так довго, як довго не буде ними засуджена **суть** большевизму — московський імперіялізм і не буде визнана **суть** визволення — привернення національно-державної суверенності всіх поневолених Москвою народів, а в першу чергу України. Таке саме становище зайняли були й усі українські політичні партії та організації. То ж, коли УНРада зло-

мала цей принцип, то це повинно зустрітись з відвертим, гострим засудом зі сторони Українського Конгресового Комітету. До цього УКК морально зобов'язаний так з огляду на національні інтереси, як і тому, що саме УКК своєю фінансовою підтримкою дав УНРаді змогу існувати та діяти.

І ось, коли саме про це почалась в УКК дискусія й прихильники УНРади не могли знайти ні одного логічного виправдання фронтоломної політики УНРади, вони вдарили в чуттєву нуту: „Та ж діячі УНРади теж патріоти! Вони діють теж з любови до України! Можна не погоджуватись з їхньою політикою, але не вільно заперечувати їхнього патріотизму!”

Ствердити зі стоєдсотковою певністю, які спонуки керують людьми в означеній дії, — неможливо. Це відноситься й до питання, чи діячів УНРади спонукав зломати одностайний національний фронт і піти на коляборацію з московськими єдиноділимцями патріотизм, переконання (що так вони зможуть допомогти українському народові відновити свою національно-державну суверенність), а чи, може, звичайна жадоба грошей і становищ, яку прикривається фразами про патріотизм.

Приймім, що маємо до діла з першим, з теж — патріотизмом. А тоді — ми станемо віч-на-віч з цікавою ситуацією. Це ж не хто інший, а якраз оті політичні партії, що об'єднались в УНРаді, повторяли раз-по-раз: „**Суть політики не в патріотизмі, а в доцільності такої, чи іншої дії.**” Жонглюючи тим, вони й говорили завжди, що признають українським націоналістам — революціонерам величезний патріотизм, але вважають політичну дію націоналістів — недоцільною, а то й шкідливою для національних інтересів і тому поберіють і її й самих націоналістів. „Не в патріотизмі справа, — повторювали безупинно вони, а в вартості даної політичної дії”. Тепер жеж, саме вони зводять всю справу до... питання патріотизму.

А тимчасом заввага, що суть політики не в патріотизмі, а в користі для національних інтересів з даної акції, сама по собі зовсім слухна. І відома вона всім народам не тільки сьогодні, відома вона здавна й українському народові, який, в додатку, робив теж і з цього практичні висновки. Наприклад, за часів Хмельницького було чимало українців, які не сумнівались в патріотизмі Адама Киселя; здається, що й сам Хмельницький не сумнівався в тому. Але, вони бачили при тому, що політична дія Киселя корисна для національних ворогів України, а для українського народу шкідлива. І тому передано керівництво національною справою не „до-

який наділив людину в її земних ділах у нього загально-людськими критеріями, а національні від них похідні. З мого погляду Бог дав людині свої заповіді і людина — член національної спільноти — в своїх діях і ділах намагається й прагне здійснити їх.

Чи націоналізм є право? У п. Кононенка: „націоналізм це право кожного народу на цілковиту державну суверенність”. Право закріплює, узаконює, існуючі відносини, а націоналізм, як політична сила, як визвольний рух, що ставить вихідною й кінцевою змагу націю, своєю чинністю привертає Україні пограбоване у неї національне добро, стверджує національну правду наперекір існуючому правові, ламаючи його. Вороги нас не чіпали б, коли б ми нішком визнавали вже існуюче, кимсь дане нам право: природне, карне, адміністративне, міжнародне, а не реалізували в чинах і діях нашої національної ідеї. Совети не побоялися ж вписати в конституцію не тільки право на суверенну Українську Державу, а й записали про вихід з імперії у відповідній статті Конституції. А що з того? Націоналізм в чинності здійснює національну ідею, стверджує правду національну, ламаючи статичне імперське право. Тому націоналізм таки не право. Большевики не боялися правно записати в конституцію про суверенність, а боялися й бояться чину і боротьби націоналізму і націоналістів.

Вміщуючи у „Вісникові” статтю І. В-к ніхто не збирався мобілізувати суспільної opinio проти СУУВБ. Це зробив найкраще автор „Матеріалів”, що так добре знається на марксизмі.

свідченому політикові” сенаторові Киселеві, але „авантюрикові” козакові Богданові Хмельницькому. А у висліді цього Україна привернула свою державну суверенність тоді, коли заступлення Хмельницького Киселем, те-ж патріотом, було б принесло тільки закріплення польського ярма на шиї українського народу.

Або ось з новітніх часів. Деякі з українців твердять, що Фітільов і Юрко Коцюбинський були не меншими патріотами, як Грушевський і Петлюра. На еміграції існує навіть ціла українська політична партія, яка не Петлюру, але Фітільова визнає своїм ідейним покровителем. Та український нарід передав керівництво національній справі Петлюрі, а не те ж патріотам Юркові Коцюбинському та Миколі Фітільову. І у висліді цього — ми маємо світлу сторінку Визвольних змагань 1918-1923 рр.

Або — ще один приклад з історії Західньої України. Чимало українців запевняло й запевняють, що неможна заперечувати патріотизму українському поетові Сидорові Твердохлібові, який, кажуть вони, керувався щирим патріотизмом, уважаючи, що для добра українського народу, треба співпраці з польським урядом, а не негації його. Та цей патріотизм Твердохліба не спонукав західніх українців передати йому керівництво українською справою. А лідери всіх тодішніх українських партій пішли іще даліше й однозгідно рішили — зліквідувати Твердохліба не лиш політично, але й фізично. І це було зроблено.

Такий підхід до справи є і в усіх інших народів. Чи можна, наприклад, сумніватися в патріотизмі Квіслінга? А однак норвежський нарід Квіслінга — повісив.

В жадному наведеному випадкові при оцінці даної дії не розглядаю питання, чи дана особа або група діє з патріотичних, чи з не патріотичних спонук. Важним при цьому було зовсім що інше, а саме — значення, тобто користь або шкідливість тієї акції для національних інтересів. Це, і тільки це, було завжди вирішним при визначуванні постави до даної політичної дії.

Питання патріотизму керманічів політичної дії розглядається в таких випадках виключно в теоретично-моральній площині, а не в практично-політичній. А й тоді приходиться стверджувати, існування двох зовсім різних родів патріотизму. Термінологія для окреслення тих двох родів є дуже різна. Одні говорять про „корисний” і „шкідливий” патріотизм, другі про „розумний” і „нерозумний”; а в народній термінології говориться про „щирий” і про „шкурний” патріотизм, тобто такий, коли якась людина, або якась група міряє — свідомо чи підсвідомо — вартість даної дії для національних інтересів її вартістю для себе, утотожуючи одне з другим.

Так, ото, є і в нашому випадку коляборації УНРади з біломосковськими імперіялістами. В практично-політичній площині — справа зовсім не в патріотизмі УНР-адівських діячів, а тільки в тому, наскільки корисна, чи шкідлива їхня дія для української національної справи.

Коли в дискусії в УКК було вжито порівняння з Юрком Коцюбинським, то детхо з уенрадівців аж підскачав з обурення: як мовля, можна порівнювати уенрадівців з ним? А, однак, зовсім об’єктивно беручи, — таким порівнянням мала б правс образитися хіба група Юрка Коцюбинського. Адже ж вони пішли на співпрацю з червоними москалями з патріотичних спонук, борючись за побудову нового, в їхній вірі кращого режиму й маючи при тому офіційне визнання зі сторони червоних москалів національно-державних прав України. **А УНРада пішла на коляборацію з білими москалями, теж з тією метою, щоб у висліді спільної боротьби завести на території ССРСР кращий, в їхньому переконанні режим, але не лиш не маючи при тому ніякого визнання зі сторони білих москалів національно-державних прав України, а якраз навпаки, — маючи з їх сторони виразну заборону говорити про національно-державну суверенність України.** І, якщо боротьбі могли вірити, що по закріпленні комуністичного режиму червоні москалі, з якими вони коляборували, не стануть заперечувати національних прав українського народу, то уенерівці якраз навпаки — мають позні підстави бути певними, що білі москалі, з якими вони коляборують, рішуче виступлять по знищенні большевизму, проти всяких національних прав українського народу. Ясно, отже, що коляборанство УНРади з білими москалями, які вже сьогодні, на чужій території, забороняють говорити про волю й незалежність України, є більш не виправданою та більш злочинною для української справи, як колись коляборанство „боротьбістів” з червоними москалями. Бо ж немає найменшого сумніву, що в своїй державі, маючи до диспозиції власний поліцейний апарат, біломосковські не ділимці стануть забороняти говорити про незалежність України не принадою долярів, але — поліцейним терором, тюрмами, розстрілами, шибеницями. З цим, зрештою, вони вже й сьогодні не дуже то криються.

Під аспектом цього, і тільки цього, під аспектом таких шкідливих наслідків для української національної справи, що їх може принести коляборанство УНРади з біломосковськими імперіялістами й мусить бути оцінений „патріотизм” діячів УНРади, який довів їх до того коляборанства.

А якщо мова про сам патріотизм в теоретично-моральній площині, то й тут треба додати: Патріотизм — авжеж, тільки який? Бо коли

Е. М.

3 НОТАТНИКА

20.X.54. Певному професіоналістові з бувших Ді-Пі, що заробляє тепер понад 600 дол. місячно, має — додатково — люксове помешкання і не менш люксове авто, запропонували купити „Слово о Полку” (либонь 10 дол.). У відповідь почули:

— На жаль, мене не стать на таку дорогу книгу...

Випадок дуже характеристичний. І, як інформують, дуже **типовий**. З цього приводу радили приятелі написати навіть спеціальну відозву, мовляв, до „інтелігенції” (не люблю цього російського слова, але воно в нас, на жаль, міцно вкоренилося).

Відозв писати не вмію. Та й якими словами „відізватися” до тієї „інтелігенції”? Чим її не то що проінняти, зачепити, але й просто діткнути? Та ж то не що-небудь, а „інтелігенція”. Вона має тисячу аргументів, десятки й сотні відповідних слів, жестів, усмішок (особливо — скептичних, роззброюючих „всезнайством” і „читанням в серцях”). Її — не проймеш. То не простий тобі „мужик”, що, зазвичай, почувавши потилицю і, може, в душі вилаявшись, все ж заплатить датку, купить (**непотрібний** йому) друк, піде на (не завжди потрібну йому) „імпрезу”. Бо то, мовляв, „так годиться”, бо то „обов’язок громадський”, „мус”... Він над тим довго не роздумує: не має часу, не є звичний до того, в школах на те не був тренований. Зрештою, то ж ті „інтелігенти” все улаштовують, вони роблять імпрези і друкують друки, вони то ліпше знають, бо вони на те існують.

І так коло замикається. І зникає „мужик”. І опиняється „інтелігент” перед „інтелігентом” — сам на сам, око в око.

І тоді саме трапляється сцена, що її подано на початку.

Бувши ніби сам „інтелігентом” (та ще й „професіоналістом”), можеш того „інтелігента” — до певної міри — зрозуміти. І тому „інтелігентові” навіть поспівчувати...

Справді — „друки” наші, (ц. т. і численні газети, і не менш численні журнали), наші безсистемно-часті „імпрези” й „академії”, наші нечисленні видання і т. д. — тхнуть, передовсім, страшенною нудотою, інтелектуальною пусткою, браком живого чуття. Це — безконечно повторюваний трафарет, щось якби

хтось починає політичну акцію, яка має всі ознаки бути шкідливою для національної справи, а зате дістає виразні матеріальні користі для тих, що її ведуть, тоді при згадці про патріотизм мимоволі приходять на думку той рід патріотизму, що його в народній термінології називається — шкурним патріотизмом.

якийсь безбожний обряд. Ще раз гопак, ще раз хор, ще раз деклямація (партійна чи віршована), ще раз повторення всує найсвятішого: імени нашої Батьківщини.

Все це так. Але є одно велике „але”.

В нашій історії були доби, коли погорджувана і осмішувана — тепер — література, силою обставин, набірала „**особливого**” значення. Література — в ідеалі — то світ думок та ідей. Світом думок та ідей має бути й сучасна наша, а коли так не є, то... багато говорити. Зрештою — це й є темою цих рядків. В політичній (більш або менш) вакуумі література, ц. т. світ ідей та думок, заміняє часом все: робиться „політикою” репрезентує, організовує, керує.

„Інтелігент” це — на відміну від „простої людини” — **може** знати і **мусить** знати.

„Інтелігент” може не любити літератури, може нею погорджувати або й нехтувати. Але він **мусить** — в міру своїх сил — існування літератури **підтримувати**. (Тут увага: звичайна відповідь — „А де яку саме літературу? Коли б вона була добра, розуміється я підтримував би” і т. д. Отже, яка саме література є добра, а яка зла, — це дуже трудно сучасникові рішати. Поза одвертою трафеманією — суд над літературою належить до т. зв. майбутнього критика чи історика. На жаль...).

Теоретично кажучи, трудно уявити собі інтелігента, який не знав би праць Липинського, Донцова, Щербаківського, Чижевського, який би не читав творів Яновського, Підмогильного, Антоненка, Лятуринської, Бургардта-Клена... Але **дійсність**, часом аж надто яскраво, показує, що три чверти (а може й 90%?) про деякі з тих імен навіть не чули.

Що ж нас тоді може — хоч приблизно! — в’язати в якусь — хоч теоретичну! — **спільноту**? Де ж той електричний струмочок, що якось би дотикав окремі й небезпечно розкидані частини того, що мало б бути **організмом**, ц. т. суспільством? Поза літературою досі такого чинника нічим не можна замінити. І по-за інтелігентом (що в цих обставинах аджеж ті 5-10 дол. знайти може) — не-має **нікого**, хто б тій літературі міг забезпечити сяке-таке тривання.

Не варто робити порівнянь, але треба.

Розуміється т. зв. росіяни мають подостатку близьких та далеких меценатів і журитися своїм літературним триванням — не потребують. Але вже поляки, чудово пам’ятають літературне й мистецьке значення своєї еміграції ХІХ. ст., і матеріально, будучи в приблизно однакових з нами тепер обставинах, роблять справді героїчні зусилля для тривання свого „світу ідей та думок”. Подивимось хоч на них, і хай тоді нам, „інтелігентам”, стане хоч трошечки соромно.

І. Федорович

ПРО ІМПЕРСЬКІ КЛІЩІ

Схематично імперська політика більшовиків і російських антибольшевиків всіх барв до народів, поневолених Росією царською чи комісарською, дуже нагадує кліщі чи ножиці. В ній (політиці) два рамені: потойбічне-большевицько-імперське і по-цейбічне-антибольшевицьке, але імперсько-російське. Кожне рамено виконує свою роботу, хоч і різними способами, але обидва вони, як дві лінії однієї політики сходяться в імперському центрові — точці опертя для дії. Поцейбічна російська преса, коли заходить мова про майбутнє народів, яких тримає Кремль в советських комуністичних оброчах, перестає бути і демократичною, і संबідною, а тільки імперіялістичною. В ній, як в люстрі відзеркалюються тактичні заходи большевиків до народів, там в московсько-советському царстві, а зокрема й найбільше до українців. Дія обох раменів на далеку мету узгіднена, а для облегчення її пускаються тут пропагандивні середники, щоб оріх української державної проблеми послабити й облегшити дію кліщів. Плебісцит, федерація й непередрішенство з свободним волевиявленням народів, тільки після повалення большевизму в цілому світі, то середники, при допомозі яких хочуть втиснути українську проблему як міжнародню, якою вона стала, до внутрішньо-імперського питання.

Два роки тому з кільканадцяти малоросів створено було кільканадцять федералістичних течійок. Вони відбували з'їзди, виробляли плятформи — діяли. Не взяло, не послабило, — тоді пустили бальон непередрішенства. Уквітчали його приладами трюхмісячних стипендій на розробку тем з советознавства в Інституті Вивчення Культури й Історії ССРСР, додали добре оплачувану роботу з Радіостанції „Визволення, через яку в ряди-годи (з нагоди свят та історичних подій) дозволено згадувати й про самостійність в минулому. І політичні пічкурі клюнули, вхопилися за ці прилади, хоч в тій заті „боротьба проти концепції АБН була одним з основних завдань” (Б. Ніколаєвських „Что было в Мюнхені”). В Парижі сотворили бльо, написали меморіял до АКВЕ, в якому просили, що „в національній ділянці, на всякий випадок, програма не може виходити з чогось меншого, як те, що вже вимушений був визнати комуністичний режим” (Паризький меморіял підписали: Д. Андрієвський, М. Воскобійник, С. Довгаль, М. Ливицький і С. Созонтів). Вхопившись за прилади, пічкурі забули й куций меморіял, погодились на те, що їм дозволили: — на панахидні згадки про самостійність, „зробили великий крок в напрямку стратегії, яку захищали послідовні демократи з та-

бору російських організацій” (Б. Ніколаєвський-там-же).

Пічкурі на оправдання себе кажуть, що вийшли з ізоляції, а в стратегічному пляні російських оранжерів — це тільки „рішучий крок, щоб відірвати українських демократів з національного загально-українського фронту для посиленого ведення ними боротьби з своїми фашистами”. Так писав бос тієї стратегії рік тому про велику політику пічкурів. Він знав, що робив і не приховував того. А пани С. Довгаль з Созонтивим та інші, що те робили, вчепившись за прилади, забули й загубили принципи.

В ряди-годи російська антикомуністична преса пускала на своїх сторінках статейки, про мову українську, згадувала академіка Шахматова, оборонця її, підбадьорувала малоросів, щоб не боялися імперських кліщів. А оце недавно на тему: „Український сепаратизм за залізною заклоною”, виступив п. Дикий („НРС 18.10.). Статейка бойова, програмова і в пляні подумана, навіть фразеологічно не відбігає від потойбічної писанини. Заключний акорд в ній такий: „Після 600-років ми возз'єднані тепер на віки з нашими братами”. Так, либонь, пишуть звіттія. Ні, так пишуть там в усіх газетах, бо так хочуть в Кремлі — скажемо ми.

Чи нове це? Ні. Російська тутешня публіцистика повторює і популяризує на свій смак „наукову тезу” офіційної імперсько-комуністичної генеральної лінії з того боку.

В „Історії Української Літератури” (Видавництво Академії Наук УССР Київ 1954) на сторінці: 499 читаємо: „Відомо, що, хоч якого жорстокого гноблення з боку царизму зазнавана Східня Україна, перебування її в складі Російської держави відіграло прогресивну ролю в історії українського народу.”

Можна б обійти мовчанкою хльостку писанину п. Дикого, але в ній стратегія боротьби, яку веде російське воїнство всіх барв, всіма видами зброї проти нас, проти народів поневолених Росією, а тим самим і проти свободи, бо вона ж, кажуть, неподільна. Цікаво, що для висловлення ідейно-політичних позицій російськості, яку тепер по тім боці греблі звать советською, п. Дикий обрав „двадцяти шестилітнього інженера — галичанина”, який ніби втік від комуністичної диктатури, щоб переповісти Дикому про осяги советської політики на Західній Україні. Читаєш ту розповідь і не бачиш різниці, межі між антисоветською і советськими лініями. Та її, властиво, й немає. „Маючи незаперечні фактичні дані, — пише Дикий — підносячи їх слухачам, вони (большевики) пере-

вернули до гори ногами все те, чому в свій час учили молодь різні „професори й магістри”, більшість яких перебуває на еміграції”. Для антибольшевика Дикого „фактичні дані”, якими більшовики перевиховували молодь в Західній Україні, незаперечні. Думаєте вони когось примушували, чинили терор чи насильство? Ні, вони в Дикого такі добрі, що „на відтинкові боротьби з українським шовінізмом — сепаратизмом не вживали ні брехні і перекручування фактів, ні яких будь заходів примусу чи залякування”. Отак думає антибольшевик про політику большевиків. Які ж то „факти”, що спираючись на них, більшовики перевиховували українську молодь, від впливів сепаратизму і шовінізму? Їх (факти) можна знайти в кожній советській газеті, чи брошурі. Дикий навизбирував їх, бо вони відбивають його імперське думання й подав на сторінках антикомуністичної преси від інженера галичанина. Кільки з них. На Західній Україні до більшовиків було „безперервне національне, соціальне й релігійне пригнічення, чого не було в іншій частині України” ні за советів ні за царату.

З великою радістю антикомуніст Дикий „описує факти” часів національної революції: і про Грушевського, і про УГА, і про зрадників Коновальця, Бандеру та Мельника, і про Петлюру та його походження. Молодь Зах. України, почувши всі оті теревені про те, що ніякої України, як Самостійної Держави не було, що в російській частині України ніяких обмежень національних ніколи не було, зрозуміла і повірила большевикам. А коли молодь „переконалась, що всі розмови про національний гніт українців в СРСР — чиста брехня”, тоді: „Перед нею постали безмежні можливості на широчезних просторах СРСР”.

Ущаслививши західно-українську молодь отим воз'єднанням, перевиховавши її „фактами” з московських комуністичних видань, Дикий з величезним захопленням з неприхованою радістю від успіхів большевиків (він так хоче), пише: „мазепинству (як називали сепаратистів їх противники русофіли) забито осиковий кілок”. Отак розпятався російський журналіст. Він, як і всі вони, „анти” відкидає, коли заходить про пригнічення народів, про перевиховання їх на советський імперський копил. Кліщі тут сходяться, так було й завжди.

Князь Ф. Юсупов в своїх записках, чи спогадах, розповідаючи про вбивство Грішки Распутіна наводить епізод характеристичний для російської ментальності. Убивство сталося за тими спогадами з патріотичних мотивів, — щоб урятувати монархію, спасти Росію від революційної катастрофи. Для таких високих цілей все було, мовляв, дозволено. Князь багато молився, роздумуючи над тим, куди стріляти в Распутіна. А після вбивства спокійно за-

З суспільно-політичного життя

СЮТЬ В БУР'ЯН

(За советською пресою)

Кампанійщина — невід'ємна прикмета політичного централізму советської Імперії. Її застосовують в усіх галузях життя. В науці теж, одна кампанія змінює другу. Роками насаджувалось травопільну систему в хліборобстві, її вважалося універсальним засобом для підйому сільського господарства. І раптом на лютнево-березневному пленумі ЦК „винайдено”, що „травопільна система через невміле й шкідливе застосування її спричинила скорочення зернових культур на Україні, що завдало великої шкоди розвитку зернового господарства”. Досить було ЦК сказати це, як по всій імперії почалося розоблачування того, що досі вважалося універсальним, в чому бачилося „найважливу умову дальнішого розвитку і піднесення економіки колхозів півдня України.”

Протягом літа ц. р. поспішно переглядається дотеперішню систему хліборобства та посилено шукається нового універсального засобу для піднесення сільського господарства. Як видно, таким засобом, що має вивести сільське господарство імперії на узвіз стане досвід полевода Терентія Мальцева. Працюючи в Курганській області (біля Уралу), він практикував глибоку оранку землі (40 — 50 см) раз на 4 — 5 років. А в останні роки ґрунт тільки зрихлювався. В досвіді Мальцева, властиво, нічого нового немає. Про це нераз говорилося в 30-х роках, а раніше над тим працювала теоретична думка ЗДА, Німеччини, Франції, щоб застосувати такий спосіб обробітку ґрунту для посушливих районів. Цього літа Мальцев став героєм в сільському господарстві, як колись Стаханов у промисловості. В Правді за 9. серпня написали, що в Курганській області завдяки винаходів Мальцева в три рази збільшилась хлібопоставка зерна державі. Всесоюзна нарада „Для вивчення й розповсюдження” методи Мальцева, на яку з'їхалося понад 1000 представників, між ними академіки й міністри національних республік, схвалила й одобрила цей метод. На Україні, як подає преса, посів озимих культур перево-

снув, як „дитина”. Коли ж його відвідали матроси, після того, як зробили революцію, то героїчні, ідейні мотиви (рятування монархії) якими він кермувався, убиваючи Распутіна, не пошкодили йому потиснути руку „товарищам” — революційним матросам. Він розповідає, що наладив гітару й розважав їх, отих матросів, як перед тим царських прислужників. Так було на другий день після революції. Нині, російські публіцисти, антибольшевики, тиснуть здалека руку большевикам, мріючи про їхні успіхи, коли йде про Росію й про поневолення народів. Кліщі імперські сходяться, бо точка опертя одна — імперія. А антибольшевизм їхній, то справа тільки заміни обручів, а вірніше закліпок в них.

диться масово без обробітку, а тільки після душення стерні. Та лихо в тому, що поля засмічені бур'янами. Вереснева нарада в Києві в цій справі відмічає що преса Харківщини, Одещини з захопленням вихваляє новий метод, між тим як практики сільського господарства вхопилися за нього, щоб легше виконати пляни. Хто знає, чи не придумано того нового універсального винаходу, щоб якимось залатати люки, що витворилися в сільському господарстві України після відвантаження з совхозів і МТС кількох тисяч тракторів, комбайнів, автомашин, а найголовніше після вивозу „добровільно” людей на обробіток цілних земель в Азії. А вже в серпні ц. р. саме в жнива ЦК партії наказав: „негаймо вжити заходів, щоб закінчити відвантаження комбайнів, автомашин, а також комбайнерів, шоферів і механіків з МТС і совхозів.” Безсумніву, що розорювання цілних земель в Казахстані й Сибірі переводиться коштом ще більшого спустошення й занедбання сільського господарства України. Та то й зрозуміло, бо цей плян розорювання цілин має величезне стратегічне значення.

ГОТУЮТЬ ПИСЬМЕННИКІВ ДО З'ЇЗДУ

Читаючи советську пресу, складається враження, що ближче до 2 Всесоюзного З'їзду письменників, то більша розгубленість в керівників літературної політики. Після того, як було оголошено про цей з'їзд, в усіх республіках відбулися з'їзди письменників. На Україні готують їх до 3. українського з'їзду. На всіх республіканських з'їздах були обов'язково присутні представники Союзу Советських Письменників. Це ще раз підкреслює центристичну політику в літературі. Новим є те, що ця політика на деяких республіканських з'їздах зустріла яскраву опозицію чи невдоволення. Представників з Москви скрізь зустрічали холодно, стримано. На всіх з'їздах центральною темою була турбота за стан в літературі. Проблема шукання ідеального героя „в художньому творі” не сходить з сторінок советської преси. В літературній газеті за 16. вересня читаємо, що „Героїчну працю, побут, духове життя робітничої класи українські письменники відбили недостатньо”. Автор статті дорікає українським письменникам за те, що вони не приділили належної уваги творчій праці шахтарів Донбасу. „Проблема створення образу позитивного героя, людни праці жде свого художнього рішення.” І це рішення має знайти 3 з'їзд письменників України і 2. З'їзд Советських письменників.

Із статті Бажана, надрукованої в Правді за 2. вересня, довідуємося, що в 1940 р. українських мистецьких видань вийшло 367 назв, з тиражем в 3 мільйони примірників. А в 1953 р. видано 453 назв, з тиражем в 19 мільйонів примірників. Досі не відділялося видань українською мовою від видань російською мовою, про них говорилося разом. Тепер відділяють. Це очевидно не змінює в нічому політики советизації, метою й завданням якої є звести українську культуру до культури імперської провінції, всіляко підсилюючи советську імперську культурну цілість.

„За стінами Лаври.”

Під таким наголовком вмістила „Літературна газета” за 2. вересня статтю В. Владка. З неї довідуємося, що після війни в Києво-Печерській Лаврі оселились монахи і, як твердить автор статті, перетворили печери в „осередок релігійної пропаганди”. Автор нарікає на комсомол за те, що він відступив позиції „відвоювані у релігії”. В статті описано, як проходить екскурсія в державному заповіднику „Києво-Печерська Лавра”. Після екскурсії в заповіднику екскурсанти відвідують печери, де монахи показують моці. „В глухій тиші чується певний голос монаха. В майстерно побудованій мові переплітається цифри, дати, імена їх — і виходить, що майже всі великі події в житті народу непосредно пов'язані з ділами великомучеників”. Екскурсанти піддаються впливові містики й таємничості. А на закінчення монах, що керував екскурсією в печерах, звертається до людей, радячи їм брати приклад в житті з людей, що думали про великі діла, а не про мирську суту. Автор не ховає того, що проповідь монаха, таємнича обстановка печер роблять великий вплив на відвідувачів.

І. Хорольський

ПРО ПРИЛУЧЕННЯ КРИМУ ДО УКРАЇНИ

Один з найновіших емігрантів, який перейшов на захід після бундючного святкування 300-ліття Переяславської Угоди дає цікаве наświetлення про настрої населення по той бік залізної заслонки. Сам він не українець, а росіянин. З його розповідей виходить, що те бундючне святкування загострило наставлення українців до московського центру. „Серед них (українців) — твердить він — в останній час посилювся національний патріотизм, а іноді й ненависть до росіян, які після війни об'явили себе „старшими братами” всіх підсоветських народів.” Про прилучення Криму до України він говорить так: „Виселивши й знищивши в Криму татарів ще 1944 році, Москва урахувала чудесно стратегічне положення Криму (Бо кожному військовому є зрозумілим, що Крим — це ключ до України й через те чий Крим, від того й буде залежна Україна!). Аж до 1954 року залишала Кримський півострів Москва за собою, не дивлячись на те, що вся його північна частина давно й повністю заселена українським селянством, а остання советська статистика подала, що їх в Криму 80%... І ось тепер Кремль „подарував” Крим Україні, спритно розраховуючи, що цим трюком можна убити разом кількох зайців. По-перше: свою землю власну, українці таки будуть захищати, — по-друге нізачо не віддадут виходу до моря, по-третє тепер уже буде легше переконувати українців, що захід їхній ворог, виступає, як агресор проти життєвих інтересів України, а тому по-четверте, мовляв, єдиним другом й захисником (тепер уже й не старшим братом, а як півстаршим, чи що) від неширокого заходу, що не признає України, а хоче її поневолити — є тільки Росія. З нею українцям треба йти разом, захищати її інтереси, бо для України другого виходу немає.” Так думає цей емігрант про останню політику Москви. Можна тільки запитати що думають ті політики, які силкуються Україну включити в московське царство, боронячи імперське „непердрішенство”

„Освобождення” ч. 15

До джерел державницької думки

Проф. В. Січинський

СОБОРНИЦЬКА ЧИННІСТЬ ГЕТЬМАНА І. МАЗЕПИ

(ДО 250-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ)

Діяльність Великого Гетьмана, як державного мужа, стратега і українського патріота, особливо помітна в його змаганнях об'єднати українські землі в одну цілість. Цьому питанню українська історіографія не присвячувала особливої уваги, і за чужими сугестіями, більше розробляла питання внутрішньої боротьби поміж різними політичними групами, соціальними верствами та різними легендарними пригодницькими історійками, роздуваючи все це до несамо-вітих розмірів.

А між тим, соборницькі концепції в політичній і військовій діяльності гетьмана І. Мазепи, займали поважне, якщо не головне місце. Походи І. Мазепи на Чорноморське побережжя, поруч з московським військом, під командою Голіцина, в 1689 і 1695 роках, зокрема здобуття українським військом незвичайно міцної турецької фортеці Кизикермань та інших турецьких і татарських фортець на Дніпровому низу, здобуття Озова 1696 р., похід на Перекоп 1697-1698 років — все це факти, які свідчать про реальну політику І. Мазепи, що розумів виняткове значіння Причорномор'я і Криму, для України. Що гетьман саме використовував чорноморські походи в користь українських інтересів, свідчить політичний орган „*Euroaeische Fama*” (Ляйпціг 1706), який писав, що Голіцина підкупили турки і французи, між тим, як І. Мазепа своїм дипломатичним хистом порізнив Голіцина з його людьми і випер його з московським військом з України.

Далі знаємо про заохочування запоріжців, з боку І. Мазепи, до активної політики супроти Туреччини і татар, розбудова Мазепою Дніпрової флотилії, розбудова „Української лінії” на р. Самарі та інші заходи до опанування південних українських земель і доступу до Чорного моря — як завітна мрія багатьох українських поколінь.

Не менше, якщо не більше займали І. Мазепу пляни щодо Правобережжя. Роз'єднання двох половин України Дніпром було найболючішою дійсністю для всіх українських патріотів. Як тяжко переживав український нарід це роз'єднання після Андрусівської угоди 1667 року поміж Польщею і Московією, свідчить відозва Суховієнка, який називає український народ обидвох боків Дніпра „единоутробним братством посполитим українським по сім і по тім боці Дніпра обрїтаємим”.

Заінтересовання Правобережжям датується з самого початку гетьманування І. Мазепи. Звичайно І. Мазепа очікував лише відповідної хви-

лі, щоби прибрати Правобережжя під свою булаву. Як знаємо, становище Польщі кінця XVII стол. було остільки слабе і непевне, що польський уряд не міг собі дати ради з Правобережжям і, за ініціативою Я. Собіського, Соїм в 1685 році примушений був поновити українське козацьке військо з усіма правами і привілеями на цілому Правобережжі. І так відродилися полки: Богуславський, Корсунський, Брацлавський, Білоцерківський, що в свою чергу спричинилося до швидкого залюднення тих полкових округ.

Наново зорганізована українська військова сила на Правобережжі та зокрема політика визначного організатора Білоцерківського полку С. Палія, стреміли до звільнення Правобережжя від польської зверхности і з'єднання цілої України. Очевидно, І. Мазепа використовував таку ситуацію і порозумівався з С. Палієм про з'єднання Правобережжя з Лівобережжям, але тому опиралася Москва. В 1699 р., у зв'язку з Карловицьким замиренням з Туреччиною, польський Соїм ухвалив ліквідувати правобережне козацтво, однак польські війська не могли опанувати ситуації і в боротьбі з полк. Самусем і Палієм зовсім програли битву під Білою Церквою. Між іншим, полк. Самусь в своєму Універсалі проголосив, що він присягав на вірність гетьманові Мазепі й закликав до боротьби з поляками нарід цілого Правобережжя. Сам І. Мазепа титулував себе, як гетьман „обох сторін Дніпра”.

В 1700 році ціла увага східньої і центральної Європи була скерована на Північ, де Швеція зі своїм молодим королем Карлом XII виростала в могутню і провідну силу. Шведське військо постійно здобувало все більше успіхів. Карл XII, бажаючи забезпечити ці військові здобутки політичними впливами, простував на польський трон С. Ліщинського, тоді як саксонський курфюрст і zarazом польський король Август II втрачав ґрунт.

Небезпека шведської війни з цілою силою стала також перед Петром I, тим більше, що московські війська зазнали великої поразки від шведів під Нарвою в 1700 році. Петро I примушений був активно стати на боці кор. Августа II проти шведів. Звичайно, і кр. Август примушений був шукати допомоги від Москви.

Прикру ситуацію Москви і Польщі використав гетьманський уряд і в порозумінні з Петром I наказав українським військам в 1704 році перейти кордони Київського воевідства та обсадити значну частину Правобережжя. Однак,

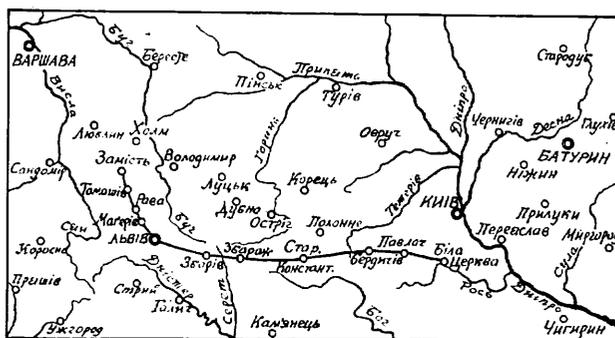
Москва жадала видачі С. Палія, що мусів виконати гетьманський уряд. С. Палія цар Петро I заслав на Сибір, звідки він повернувся, але незабаром помер (1710). Всю цю історію з полк. Палієм московський уряд вияснював як „особисту” боротьбу поміж І. Мазепою та С. Палієм, а російські історики складали всю вину на І. Мазепу, так ніби він мав можливість спровадити полковника через цілу Московщину на Сибір!

Обсадивши Правобережжя, І. Мазепа негайно розпочав заходи для закріплення свого становища. Гетьман взяв під свою опіку правобережні козацькі полки, збільшуючи їх до 7. Білоцерківській, Чигиринській, Богуславській, Уманській, Корсунській, Брацлавській, Могилівській над Дністром. Крім того, дбав про заселення порожніх теренів українською людністю і козацькою старшиною. Перебуваючи в Любарі над Слугою, де був колишній козацький кордон, гетьман наказав насипати пам'яткову могилу, що символізувала Соборність українських земель.

Головний похід українського війська, під особистим проводом І. Мазепи, відбувся в 1705 році. Був цей похід дуже вдалий, але небезпечний і тяжкий, з огляду на сильно напружені відносини в цілій східній Європі і спеціально в Польщі. Українського війська, готового до походу на Правобережжя, було 40.000 городових козаків і охочекомонних піших і кінних полків. Згідно з пляном, який був узгоднений з Москвою, гетьман І. Мазепа з головними силами мав у червні 1705 р. йти на Сандомір на з'єднання з саксонськими військами, а іншу частину війська вислати на Литву для з'єднання з московськими військами. Але з перебігу походу знаємо, що І. Мазепа не пішов на Сандомір, але зате обсадив майже всі українські землі Правобережжя і Західньої України в їх етнографічних межах.

Про цілий перебіг походу дотепер знаємо головню зі скупих російських джерел — архіву міністерства судівництва і закордонних справ, використаних М. Костомаровим (Собр. Сочин., т. XV-XVI, Соб. 1905, ст. 534-540). Гетьман рушив у похід 18 червня (ст. ст.) 1705 року і, дійшовши до Поволочі, вислав наперед полковників Самуся і Іскру. У своєму полевому наказі І. Мазепа велів не робити жадної шкоди населенню, лише нищити польських губернаторів, прихильних Ліщинському. В першій половині липня українські полки вступили вже на Волинь. Як свідчать військові реляції І. Мазепи, тут скрізь він бачив недоброзичливість польської шляхти, що неприхильно ставилася до кор. Августа II. Про ці відносини І. Мазепа писав:

„Мало кого албо і нікого щирозичливого на сторону короля Августа во всій Польщі ні в кого духвати і хочь нікоторий озиваються зич-

Мапа походу головних сил українського війська 1705 р.

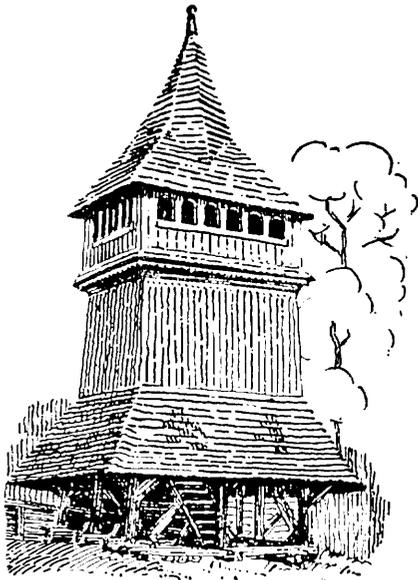
ливими бути, а в серці що иншого кнуют, як маю от рутейтих пересторогу”.

„Увойшодем, як огнец между волков, где мало кого албо ні одного королю зичливого ніт... Тепер всі тутейшні обивателі, що в обозі у мене бивають, хліб-сіль їдять, остерігають, мовлячи: шляхта саме ісконні вороги наши”.

Та не зважаючи на різні перешкоди, українське військо, під безпосередньою командою І. Мазепи, пересувалось досить швидко. В дніях 13 липня — 4 серпня табір (штаб) І. Мазепи стояв над р. Случчю під Старим Константиновим, а 5 серпня І. Мазепа був уже в Зборові, переправившись через Серет під Залізцями. Переправа цілого війська через Серет була досить тяжка і вимагала чимало часу, бо лише сам обоз нараховував 16 тисяч возів з припасами на пів року. Цей факт також красномовно свідчить про досконале вивінування українського козацького війська, яке споживало на свої власні засоби, а не так, як московське, польське, а навіть шведське військо, що примушували місцеве населення годувати чуже військо.

Дня 14 серпня козаки підійшли до Львова, а 23 серпня увійшли до Белзького воевідства. Дня 1 вересня козацький табір був уже під Грушеvim, а 23 вересня головний штаб гетьмана зупинився під Уханню. Звідси війська рушили під Замість. Ординаріят Замойських не прийняв вимогу І. Мазепи піддатися і почалася облога Замостя. Польські гетьмани коронний і польний кілька разів запрошували І. Мазепу до себе на переговори, але І. Мазепа, не довіряючи їм, не прийняв запрошення. Після місячної облоги Замість піддався дня 7 листопада 1705 року. Як свідчить реляція І. Мазепи, з дня 12 листопада, гетьман розквартирував половину свого війська у воевідствах Белзькому і Землі Холмській. Звичайно, на випадок, що буде приспівшено коронування С. Лещинського у Варшаві дня 3 вересня.

Під час цього походу польська шляхта переважно тікала перед козацьким військом, лише нечисленні польські драгони запирались у деяких замках, як це сталося і з Замостям.

Вежа — дзвіниця в Потиличу 1593 р.
Свідок походу 1705 р.

З кінцем листопада 1705 р. гетьман І. Мазепа прибув до Дубна на Волині, де була його головна квартира.

Таким, чином, гетьман І. Мазепа перевів обсадження Правобережжя і Західньої України в тих просторових межах, які відповідали тогочасним українським етнографічним межах, включаючи і Замостя. В цьому відношенні І. Мазепа, очевидно, поділяв концепцію Б. Хмельницького та І. Виговського, які в переговорах зі шведами вимагали від шведського короля признання за Козацькою державою „право на всю стародавню Україну чи Роксолянню, де була грецька віра і мова (їх) існує до Висли”. А що за часів Мазепи українські вчені добре розуміли державну і національну традицію українського народу, свідчить понегірик на честь І. Мазепи 1688 року, що мав назву „Муза Роксолянська”.

Шлях, яким посувалися головні частини українського війська, можна відтворити на мапі від Паволочі до Львова, де йдуть головні стародавні дороги, які лучать північне Придніпров'я із Львовом. Однак бракує історичних відомостей про напрямок, яким йшло військо до Грушева. Тут, як відомо, вели два головні шляхи. Один через Куликів, Жовкву і Белз, другий — через Магерів, Раву Руську і Томашів. Але перший шлях менше зручний, з огляду на переправу, болота та інші несприятливі обставини. Тому більш правдоподібно, що головні сили війська І. Мазепи йшли шляхом через Магерів, Потилич, Раву Руську, Угнів і Томашів. Рівно ж знайдений автором цих рядків напис (гл. вище) вказує на недалеке віддалення ква-

тири гетьмана від Верхретьського монастиря (на захід від Рави Руської). Отже, цілий шлях, яким йшли головні частини українського війська під проводом гетьм. І. Мазепи, в великій мірі сходиться з напрямком, яким посувалися головні сили війська під проводом гетьм. Б. Хмельницького в 1648 р.

Похід І. Мазепи влітку і восени 1705 року, з метою придержати Правобережжя і Західню Україну під гетьманською булавою, не зважаючи на ворожість цілої польської шляхти і особливо партії Лещинського, досягнув повного успіху. Цілком природно, що гетьман шукав зв'язків і опертя передовсім між місцевим українським населенням, монастирями, церквами. А такі зв'язки в діяльності І. Мазепи датуються ще з давніших часів, а саме з походу гетьм. Петра Дорошенка 1672 року. Тоді то П. Дорошенко, обложивши Львів 24 вересня, як подає Чернігівський літопис, „післав близького собі чоловіка Івана Мазепу до Крехівського монастиря на залог”, очевидно, для того, щоби запобігти грабункові татар. Тим часом Каплан Паша післав частину турецького і татарського війська добувати Крехівський монастир. Чернігівський літопис далі подає: „А гди прийшло військо (татарське), там били їх чернці, добре боронячися, і ханського забито сестриця гмойтом желізімом; і сам залого Іван Мазепа з рушниці много Турків побив, за що вельми розгнівався хан, і велику громаду війська турецького і татарського добувати післано”.

Подія під Креховом з І. Мазепою, однаково неприємна як для хана так і гетьмана, стала дуже голосною і була полагоджена дипломатичним хистом П. Дорошенка. За кілька днів монастир отримав від П. Дорошенка удавано гострого листа, де писалось „иж дошла нас вість жалю, же ви (чернці монастиря) оногдашного дня поїзд наш козацький й татарський, з чати йдучих, котрих з свого звичаю о збраніє товару, кинулися, згромили й не мало барзо поранили й побили, що аж нас і гана его милости вельми образило”. На домагання хана, Крехівський монастир мусів зложити відкуп і так ціла справа була полагоджена. При тім стала цікава подія під час виплати відкупу ханові. Поміж дорогоцінними речами були срібні хрести і старовинна гробниця („пушка”) срібна і почасті золота. Гетьман П. Дорошенко переконав хана, щоб той не брав цих церковних речей в одкуп і дійсно всі ті речі магометанин хан повернув монастирю, а недостаючу суму грошей подарував! (Гл. В. Січинський, Архітектура Крехівського монастиря, Львів, 1923).

Крехівський монастир лежить на старому шляху, що лучив Львів з Магеровом. Отже, ведучи своє військо через Магерів і Раву Русь-

ку, І. Мазепа йшов знайомим собі тереном, де вже походив зперед 23 роками.

Досі не були знані жадні матеріяльні пам'ятки перебування гетьмана І. Мазепи під час його побуту в Галичині. Працюючи в старій бібліотеці Крехівського монастиря в літі 1934 року, автор цих рядків знайшов інтересний запис про дар гетьмана Івана Мазепи під час його славного походу по Галичині літом 1705 року. Це, власне, покищо одинока пам'ятка в терені про ті великі події.

Запис був на розкішному і коштовному виданні Ставронічійської Братської друкарні у Львові „Апостол” 1696 р., яку то книгу подавав гетьман Верхратському монастирю. „Апостол” друквано в двох фарбах з цінними гравюрами визначних українських граверів Н. Зубрицького (діяльність в роках 1688-1724), Євстафія Завадовського (1660-1690), Георгія та ін. На картках 4 до 10 (аа-ББГ) цього „Апостола”, у спідних маргінесах сторінок, уміщено надпис гарним скорописом XVII-XVIII ст. Надпис дуже зблід, заледве помітний і вперше був прочитаний автором. Зміст надпису слідуєчий:

„Сия книга Апостола куплена за Іалмужну даною в обоз, когда Іасне Велможній Его Мл. Пані Іван Мазепа Гетьман Войска Его ц (а) рск. Пресв тлого в (е) лич (е) ство Запорозского приходил з войсками во край (це слово не розбірне, можливо читати і „во Хри (сті) против шведов Року 1705 й надан сей Апостол до обители Верхратской. От которой обители озой книги не має не хто отдаляти без... (в цьому місті кілька слів зовсім не розбірні. Очевидно йде мова про прокляття тому, хто без дозволу забере книгу з Верхратської обители... тож проклят той анафема”.

Полеографічні особливості напису не залишають сумніву, що маємо діло з типовим „козацьким” скорописом XVII і поч. XVIII ст., так званого третього періоду розвитку українського скоропису. Напис „Апостола” найбільше підходить до т. зв. київського письма, до письма документів Б. Хмельницького 1655 р. і відомих надписів української старшини на чолі з гетьм. І. Самойловичем 1682 р. Поміж останніми є також власноручний підпис І. Мазепи, який одначе має певні індивідуальні різниці, порівнюючи з словами „Іван Мазепа” нашої пам'ятки.

Можна з певністю твердити, що надпис в „Апостолі” про дар І. Мазепи для Верхратського монастиря було виконано у військовій похідній канцелярії гетьмана, під час його перебування в Раві Руській, коли „обоз” гетьмана був недалеко від Верхрати, десь в другій половині місяця серпня 1705 року.

Верхратський монастир в селі Верх-рата, над річкою Ратою, повіту Рава Руська, був заложений в 1678 року, себто незадовго перед походом І. Мазепи. Існував монастир до 1806 року,

Сия Книга Апостола куплена
 За Іалмужну даною в обоз
 Іасне Велможній Его Мл. Пані Іван Мазепа
 Гетьман Войска Его ц (а) рск. Пресв тлого в (е) лич (е) ство
 Запорозского приходил з войсками во край
 (це слово не розбірне, можливо читати і „во Хри (сті) против шведов
 Року 1705 й надан сей Апостол до обители Верхратской.
 От которой обители озой книги не має не хто отдаляти без...
 (в цьому місті кілька слів зовсім не розбірні. Очевидно йде мова про прокляття
 тому, хто без дозволу забере книгу з Верхратської обители... тож проклят той анафема”.

Напис на книжці „Апостол” 1696 р. про дар
 Гетьм. І. Мазепи 1705 р. Верхратському монастирю.

коли був скасований австрійським урядом, а монахи перейшли до недалекого Крехівського монастиря. Очевидно, тоді монахи принесли з собою до Крехова різне церковне майно і поміж ними „Апостол” 1696 р. з цінним надписом про дар І. Мазепи.

Ця історична пам'ятка походить з часів найбільшої слави І. Мазепи, коли його успіхи здобули подив і захоплення сучасників. І так, наприклад, в „Зерцалі” (Чернігів 1705), що було присвячене І. Мазепі, автор-префект Чернігівської Колегії Антоній Стаховський — вихвалюючи „героичні дѣла вождества” І. Мазепи, вказує також на славний похід 1705 року, коли „нови гори за кievськими горами созидающа і крестніе колюмини водружающа, их супостати не прейдуть”...

„Сего ради могилу крестомъ знаменали. Та mogiła syrana Krzyżem ozdobiona w ten czas, gdy Polska była od szweda trapiona”

І справді Польща була сильно „трапїона” шведами і це власне занепокоїло Москву, яка в свою чергу зазнала великої поразки від шведів і бажала мати сильного союзника — Польщу. Дальші невдачі Петра I зі шведами та успіхи І. Мазепи на Правобережжі і Західній Україні ще більше непокоїли Петра I. Цар боявся збільшення потужности українського війська та поширення української території під регіментом гетьмана. Тому Петро I вимагав від І. Мазепи залишити Правобережжя і стягнути звідтіля свої полки. І. Мазепа відмовився опустити Західню Україну і ціле Правобережжя і в численних листах до царя доводив про потребу тримати українські війська на Правобережжі. Як головний мотив, І. Мазепа виставляв — поборювати швед-

ську партію (Ліщинського) в Польщі. І так фактичне обсадження Правобережжя українськими військами тривало аж до смерті гетьмана. Трохи інша ситуація була в Західній Україні — на Холмщині, Белзщині і Галичині, де українські війська були до 1708 року, по мірі того, як наступали шведські війська. Для точнішого датування тих подій мають особливе значення кілька автентичних документів, знайдених автором в бувш. мійському архіві міста Потилича коло Рави Руської, де підписаний переводив свою дослідчу працю в 1923 р. (В. Січинський, Будівництво міста Потилича Львів 1928). І так один документ подає: „Діялося в Потеличу дня 5 мая Р.Б. 1708 в присутности слав. пана Александра Щербана — ландвіта, в присутности слав. пана і т. д. . . і при цілому уряді, бувша руйнація через Шведів усюди в наших краях, при тім дісталоя і нашому містечку Потеличу, що не тільки худобу людям позабирали, але в костелі, в церквах руйнацію учинили.”

Других два записи були в „Пам'ятнику”, що вівся, починаючи з 1659 року, а який переходив в 1890 р. в церкві св. Духа м. Потилича. З них довідуємося, що перебування в Потиличу шведського відділу кінчилося навіть двома смертними випадками місцевих горожан:

„Сей раб божій Максим скончал живот свой от старости своей, било больше як літ 66, затят сокирою в голову от безбожных гретик тоест Шведов при храмі св. Духа і так Пану Богу душу отдал року божія 1709 міс. марта 15 дня. Того ж дня і години Адама гончара шпадою сколов і сокирою два рази затяв (швед) й так Пану Богу душу отдал й там веле люду скалечено в Подтеличу граді”.

Оскільки певне становище було І. Мазепи в Галичині, свідчить факт, що в перших днях польська шляхта з'їхавшись до Львова ніби рішуче поставилась проти кор. Ліщинського і вислала делегацію до Петра І в Жовкві. Делегати не жадали від Петра І підтримки для звільнення корінної Польщі, тільки звільнення від українського війська... Правобережжя. Петро І не тільки погодився на віддачу Правобережжя польській короні, але ще дав делегації 20.000 рублів „пособія”... Вдруге був І. Мазепа в Жовкві в днях 11-20 квітня 1708 р., де після військової наради з Петром І, як подають сучасники, був дуже знервований і обурений на Петра І, а навіть демонстративно не пішов на обід до царя. З пізніших джерел знаємо, що на тій таємній нараді Петро І пропонував „реформу”, яка обмежувала суверенні права гетьмана („Указ о компанія”).

За вимогою Петра І, гетьман мав передати Правобережжя, зокрема Білу Церкву, польській комісії на чолі з п. Вієлігорським, але в призначений день 22 серпня 1707 року. І. Мазепа рішуче відмовив полякам перевести передачу.

Польська комісія погрожувала обсадити Правобережжя своєю військовою силою, але була безсила супроти козацького війська і навіть не починала подібної акції. Що вимога Петра І віддати Правобережжя полякам була рішуча і настирлива, свідчать листи гетьмана до московського уряду. І. Мазепа писав:

„О возвращеніи України їх область лядскую люде сегобічній послыша велми билі ужаснулися і възмятилися, а будучи у мене полковники їх со старшиною обозвалися з такою резолюцією, что готови всі до крови стати і не допустити тих комісаров (польських) сами . . . Ми, мовляв, дамо їм Комісію, і за Вислою не скривються! . . .” (Лист І. Мазепи до Головкина, з дня 28 серпня 1907). Дальші військові події змусили Петра І не тільки погодитися на непримирливе становище гетьмана щодо Правобережжя, але ще звертатися до І. Мазепи з проханням прислати козацькі сили для скріплення московського і польського війська, що виступали проти Ліщинського і шведів. І. Мазепа вислав компанійський полк під проводом полк. Танського і п'ять тисяч козаків під командою Войнаровського, а вкінці червня збірний відділ козаків на Волинь в Полонне „для устрашення непостоянних ляхов” і 1.300 стародубців на залогу міста Бикова.

Як було вище зазначено, українські війська стягав І. Мазепа з Західньої України, по мірі того, як приходили шведські війська в 1707 році. Але Придніпровське Правобережжя було фактично в „регіменті” І. Мазепи аж до часів Полтавської трагедії. Ба, більше того, навіть під час походу П. Орлика на весні 1711 року, коли він здобув Білу Церкву і підступив під Київ, до його військ приєдналися правобережні козацькі полки, які потворилися там під час обсаджування Правобережжя гетьманом І. Мазепою в 1705 році!

І так, злучення всіх українських земель під гетьманською булавою — ці соборницькі концепції І. Мазепи, було переведено не шляхом „проголошення”, а таки фактичним чином, військовою акцією, що нараховувала реальну і могутню силу 40 тисяч козацького українського війська!

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Поспішіть поновити передплату на 1955 рік. „Вісник” заступає, розвиває і обороняє безкампромісові українські самостійницькі позиції.

Вкладіть в коверту \$ 4. напишіть адресу, вкиньте до поштової скриньки і матимете журнал на цілий рік.

ПЕРЕД ШОСТИМ КОНГРЕСОМ УККА

(Під розвагу)

Шостий Конгрес Українців Америки не за горами. Політична Рада УККА ухвалила відбутися йому в травні наступного року. Конгрес діло поважне. Тому — не вільно нам прийти на Конгрес не підготованими і, так би сказати, розв'язувати різноманітні проблеми „на коліні”. Доцільним буде, коли вже сьогодні будуть розважно продискутовані різні речі, щоб знайти найкращу розв'язку їх. Конгрес Українців Америки це форум, на якому усталяються певні засади, що нормують працю української спільноти в ЗДА.

Пригляньмося, як устійнювались закони в передвоєнній Польщі і як устійнюються закони в ЗДА і з того зробім для себе науку.

В передвоєнній Польщі палата репрезентантів уставляла закон дуже скоро: хтось зголошував, урядова більшість приймала і на другий день преса подавала вже до відома зміст нового закону. Скоро схвалювали, але скоро й забували. Закон, звичайно, залишався на папері, а в практиці — державна адміністрація робила так як хотіла, творила беззаконіє, в першу чергу відносно українців.

В ЗДА „возьяться” із зголошенням внеском довго, — рік і два, або й ще довше. Дискутують, комісії аналізують, приймають одні, другі, а треті приймають, або відкинуть, або ще раз від початку з поробленими поправками розважують. У висліді нераз кілька-річного обговорення приймають щось і це стає справді законом, що зобов'язує і президента. В цей спосіб створюється основи правопорядку, з сильно-узаконеною системою правління. І хай хтось поспробує діяти проти закону!

Конгрес Українців Америки, що переглядає доцьогочасні підстави, що нормують діяльність Укр. Спільноти, доповнює, змінює, а той анулює, а на їх місце встановляє нові. Немає бо нічого гіршого від того, коли в системі правління немає устійнених і респектованих норм законності, що обов'язує українську спільноту перед маєстатом правопорядку.

Не творімо ілюзій і не кажім, що система, узаконена на П'ятому Конгресі не потребує жодних змін, бо вона ніби відповідає вимогам політичної і громадської дії, її дальшому розвитку.

Завданням цієї статті є порушити дві засадничі, з нашого погляду, справи. Від розв'язки цих справ залежатиме в дальшому те, чи станеться піднесення нашого громадського і політичного життя в ЗДА, а чи дальше кожного року меншатиме „український мільйон”, розпливаючись в оточенні.

Один автор статті „Український Народний Фонд”, в „Свободі” за 15. вересня 1954 року, розглядаючи справу Народного Фонду, бідкається, що вплати на цей фонд менші, як минулого року. Твердить, що цьому винні політичні середовища, які на тлі Народного Фонду розігрували свої партійні порахунки і закликали спільноту не платити датку. Шановний автор помиляється. Ніде не було такого випадку, щоб будь-яке

політичне середовище закликало не платити датку на Народний Фонд. Автор статті взяв речі дуже поверхово і не застановився над всією проблемою, що відноситься до господарки живим „українським мільйоном”.

В ЗДА кожний громадянин мусить заплатити точно свій податок до державної скарбниці. Але — кожний громадянин має всі можливості, забезпечені законами, включитись безпосередньо в кожну ділянку життя своєї країни. Підставовим правом для американського громадянина є право активної і пасивної участі у виборах з сенату починаючи, а на виборах у фабричні юнії кінчаючи.

Чи більшість членів „українського мільйона” має забезпечене право нормального вибору органів філій або централі УККА? А якщо немає, то в яку ролю ставимо більшість членів української спільноти в ЗДА? Тільки в ролю платників Народного Фонду. Чи таким ставленням справи підносимо позем активності всієї української спільноти, чи зводимо її до того, що цього року дасть даток з переконання, на другий рік дасть, щоб бути „друкованим в газеті”, на третій рік дасть „щоб відчепилась”, а на четвертий рік не дає нічого, бо „що йому хто зробить”. Тому першою справою, що над нею треба поважно застановитись, це питання організаційної структури системи УККА.

Філії з товариств чи українські громади?

Мусимо відповісти собі на таке питання: Чи існуюча сьогодні в системі УККА організаційна структура дає можливості розвоєвим тенденціям життя української спільноти, чи може, протинно, звужує все до мінімуму, виключаючи від безпосередньої участі в громадському житті велику більшість цієї спільноти? Якщо доцьогочасна організаційна структура є незадовільною, то чому ж тоді не прийняти на Шостому Конгресі нових устійнень в цій площині? Існуюча нині організаційна структура суспільно-політичного сектору в житті української спільноти є така, що в ній перемішане громадське з вузько-партійним, а у висліді створюється не тільки безпорядок, але й жирування на організмові суспільства тих, які нечуть печеню виключно для своєї партії, нічого не даючи спільноті.

Називається, що об'єднуючою надбудівкою громадсько-політичного в Америці є централа УККА — екскутива і Політична Рада. Оцю централу вибирають делегати в першу чергу від відділів асекураційних товариств (а що їх є найбільше, то вони й мають вирішувальний вплив), а дальше — делегати різних-прерізних товариств, організацій тощо, яких натворилось стільки, скільки треба, щоби мати математичну перевагу в делегатах для тих політичних середовищ, які за всяку ціну бажають не випустити з під своїх впливів громадського життя в Америці.

Для прикладу: у Філадельфії, Нью Йорку, Чикаго, Бо-

фало, як зрештою і в усіх осередках більшого поселення українців, існує в кожному кількості десятків різних, організаційно оформлених, але без більшої кількості членства, товариств — членів УККА. Важко повірити, щоб українська громада в Нью Йорку, Чикаго чи де інде поділялась на десятки різно думуючих груп. В політичній диференціації можна прийняти за зрозуміле, коли поділ ітме на націоналістів, відповідників до УНДО, УНДС, соціалістичної партії, УРДП, — хай би десять різних політично-світоглядних угруповань, організацій, партій, середовищ, товариств і т. п. І коли йдеться про фактичне хотіння зберегти українську спільноту в ЗДА від інерції в суспільно-політичному житті, тоді оцих десять творив хай пробують своїх сил і докладають праці, щоби здобути для своєї програми якнайбільше прихильників. Якщо поодиноці не мають сили, хай блокуються одні з другими. Коли йдеться про їх організаційну чи партійну участь в зовнішній політиці для загального добра української справи, хай тоді твориться при УКК з представників центральної всіх угруповань Політична Рада. В Політичній Раді резервується для представників поодиноких організацій чи партій стільки місць, скільки вкаже загальне голосування делегатів від українських громад на Конгресі Українців Америки, але не менше один член Політ-Ради від одного політичного середовища мусить бути.

Зате, основна організаційна структура в системі УКК (суспільно-політична установа загалу українців) повинна би йти в цілком іншому напрямку, ніж це є сьогодні. Отже — підставовою клітиною в системі УКК повинна би бути українська громада, що складається з усіх українців певної місцевості.

До концепції творення громад різні люди підходять по різному, але в основі серед чільних суспільних, а передусім політичних діячів існує щось такого неуповненого, але існує, гей би нехить до перебудови структури, чи системи українського життя на цьому терені.

Не дивно, коли проти цієї концепції виступають і обороняють „старий лад” люди таких політичних середовищ, які в новій структурі мусіли б ділитись тим, що в сьогоднішньому структуральному укладі мали змогу досягнути, а саме — таку вагу для свого політичного середовища, яка не є співмірною до фактичного стану політично-світоглядних симпатій в суспільстві. Іншими словами — цілко тримають те, що посідають за допомогою дивовижно складеної недемократичної організаційної структури громадського життя, від самого низу аж до централі. При тому, не зважають на те, що, охороняючи виграні позиції, нехтують цілістю української спільноти й дозволяють їй плансти куди вітер віє, а в основному — до берегів денационалізації.

Дещо дивнішою є постава тут роджених українців, громадських діячів обезпечених товариств. Сьогоднішню структуру громадського життя не обороняють вони з принципів партійних, але в першу чергу обороняють вони позиції керівних органів обезпечених товариств, які, за винятком „Провидіння”, складаються

в подавляючій більшості з представників давньої еміграції, або вже тут роджених українців. В цей спосіб створюється протиставність старої і нової еміграції, вноситься нездоровий елемент сепарації „старих” від „нових” і навпаки.

Треба думати, що оці непорозуміння, довкруги справи громад впливають в найбільшій мірі з того, що ми, як цілість, не привикли ще думати в аспекті підготовки до власного державного будівництва, ще цілком свіжими в нашій пам'яті залишились і польська і советська займанщина.

Але під таким враженням, чи в такому переконанні не можна вічно жити. Треба завернути свої думки до джерел української духовості, коли громада була підставою одиницею в системі правління. Чи ж невідомо нам, що у Львові була оформлена українська громада, в Києві і т. д. І в вільній українській державі громада в селі, чи громада в місті, теж буде підставовою клітиною в адміністративній системі держави.

Чи питання громад на терені ЗДА нове? Ні. Беремо приклад з Філадельфії. В цьому місті існує сім українських громад. Кожна з них охоплює територіально одну ділянку цього великого міста. Голови оцих семи громад творять верховну, міжгромадну клітину. Оцих сім, чи можна би додати ще по одному від кожної громади, отже разом чотирнадцять громадян, — повинні би в майбутньому творити національне самоврядування міста Філадельфії для всієї української спільноти в цьому місті. Чи правильно це? Уважаємо, що так. Бо хто вибрав би управу кожної ділянки громади? Частина українців, включених в сотню товариств? Ні, вибیرали б всіх двадцять тисяч українців Філадельфії. Вибірали б члени громади, якими обов'язково повинні бути всі українці даної ділянки. А що членами є і націоналісти, і соціалісти, нові і старі емігранти, католики і православні, всі, хто почуває себе українцем, — то це цілком ясна справа. В такий спосіб вибірає управа громади стає еманцією її членства, а членами є всі українські люди даної ділянки великого міста, чи міста взагалі. Делегати від таких громад творять конгрес і вибірають УККА. При такій організаційній структурі залучуємо до громадської активізації всю українську спільноту в Америці, позбуваємось так небезпечної атомізації спільноти, а що найголовніше охороняємо спільноту від дії сторонніх сил знутри.

Хтось може спитати, яка ж тоді роля відділів асекураційних товариств, чи різних суспільних, або політичних організацій? По перше — щойно в ЗДА, в житті українців є так, що громадську і політичну керму перебрав на себе асекураційні товариства. Асекурація це одна річ, а громадська і політична робота це друга річ. Що до інших товариств, так вони мають свої централь і діють в рядах своїх статутів і взагалі завдань серед всієї української спільноти, але вони — відділи, чи їх централь, жодних привілеїв не можуть мати таких, які уповноважували б давати делегатів для виробу централі УККА.

Дехто скаже, що централь УККА, яка сьогодні проводить у головній частині своєї роботи, зовнішньо-політичну роботу, при відсутності представників політич-

них угруповань не могла би вести політичної роботи. Треба думати, що могла би, а це тому, що до кожної громади, як її член, входить чей-же кожний свідомий українець, отже в переважній кількості член будь-якого політичного угруповання. І, поскільки він чесний, працює і має вплив серед громадян, тоді він має всі шанси увійти до управи громади, бути вибраним до централі.

Центрاليا розробляє справи зовнішньої політики, узгіднює їх, або засягає поради від Політичної Ради, яку можна би створити при централі УККА з представників централі політичних угруповань.

От в цей спосіб належало б змінити організаційну структуру нашого громадського життя в ЗДА і оце були б „українські громади”. Це було б гуртування всієї української спільноти в один спільний громадський організм, в якому кожний мав би право свободної думки, мав би однакові обов'язки, але й однакові права і не стояв би з боку в ролі лише платника Народнього Фонду. Якщо кожному членові української спільноти в ЗДА не знайдемо місця, як спів-вирішного фактора в нашому суспільному житті, тоді і Народній Фонд кожного року меншатиме, бо не буде кому платити. Люди „засидяться” по хатах, а потім взагалі відстануть від громадського життя.

„Консолідація” чи національне єдиномисліє?

Другою справою, що повинна одержати безумовне право громадянства в житті нашої спільноти, це **національне єдиномисліє**. На П'ятому Конгресі „завершено консолідацію” після вступу до УККА Робітничого Союзу. Лідери УРС, консолідуючись, поставили невідкличну умову: визнати УНРаду, як верховний і одинокий центр політичної репрезентації українського народу, і щоб потім матеріально його підтримувати з фондів УККА.

Українська преса, органи асекураційних союзів, дуже хвалились з такої консолідації та ставили її в приклад для досягнення подібної консолідації в усіх інших країнах поселення української спільноти, а навіть як примір для досягнення загально-української консолідації всіх верхівок політичних угруповань.

А тим часом — цей „примір” не такий то вже й блискучий. Бо в пізнішому часі, між П'ятим а Шостим Конгресом, тільки те й було, що дискусії над тим, кому дати більше грошей: УНРаді чи ЗП УГВР. Фактом є, що кількістю виплачених грошей міряли в УККА силу „визнання”. Давали по рівному для УНРади і ЗП, отже „визнали” їх однаковими „репрезентантами”, а вкінці дали більше для УНРади, а менше для ЗП, бо подобалося „визнавати” УНРаду більше, а ЗП менше.

Партійні люди лялялись за поділ грошей, а Екзекутива УККА лаявувала, як могла, й впливувала у висліді те, що збірка на Народній Фонд була в цьому році значно менша, як у минулому році, а на наступний рік, якщо політика „грошевої консолідації” продовжуватиметься далі, стане ще меншою.

В чому лихо? В тому, що керманічі УККА зробили консолідацію, гей би, на яесь замовлення, з окресленою наперед політичною передумовою: визнавати і під-

тримати всіляко НР. Найшли компроміс: в резолюціях написали, що існує дві репрезентації. Представники націоналістичного фронту не могли вважати позитивною таку консолідацію, яка базувалась не на спільних стремліннях в зовнішній і внутрішній політиці української спільноти, а на виплачуваній грошевої підтримки для репрезентацій

Націоналістичний Фронт змагає до того, щоб виправити злі заложення „консолідації” П'ятого Конгресу й закріпити думку про потребу нової концепції — дієвої співдії українських політичних середовищ в оперті на виразну принципово-самостійницьку визвольну політику. Відкидаючи механічну консолідацію — висувається концепцію **національного єдиномислія**.

Політичні противники, що обороняють стан механічного збирання всіх під один дах, стараються опрокинути концепцію національного єдиномислія в цей спосіб, що, мовляв, оте пропаговане націоналістами єдиномисліє є нічим іншим, а тільки намаганням звести українську спільноту під диктат націоналістів. Бо, мовляв, де буде оця свобода, де буде демократія, коли всіх зобов'язати мусить спільна, в єдиному національному фронті дія.

Іншою справою було би виключне „партійне єдиномисліє”, а іншою справою є „національне єдиномисліє”. Національне єдиномисліє в політиці не монопартійність, а єдина політика, одностойна дія в боротьбі проти ворогів нації за її свободу. Воно базується на національних принципах, аксіомах.

Якщо в чесний спосіб політична сила запліднила своїми ідеями і чином, то це виказує, що та сила правильно виробила свою програму і ця програма одержує підтримку суспільства, бо воно добачується загально-суспільних коритсей у висліді здійснювання цієї програми.

На Українських Землях постало національне єдиномисліє власне в той спосіб, що націоналізм запліднив своїми ідеями цілу націю. Український народ визнав **правильність ідеологічних залогень ОУН** її тактику і стратегію за державну незалежність і свободу. Одна мета й один фронт, — в якому народ став до боротьби проти Москви.

Націоналістичний фронт в ЗДА не має жадних інтенцій накидати другим свого диктату. Націоналістичний Фронт видвигає і обороняє засади самостійницької української політики в спільній дії всіх національних сил української спільноти. В першу чергу мусять бути заховані **принципи самостійницької політики** по відношенні до майбутніх сусідів української держави, які досі ще не переключились із становища окупанта на становище сусіда. Мусять бути збережені принципи української національної політики до різного рода „приватніх кіл” і політичних посередників. Мусить бути сказане виразно — де кінчається політика в користь української справи, а де починається „політика корита” або „політика глупоти”.

Багато справ внутрішньо-українського і зовнішньо-політичного характеру є в Америці таких, що обов'язково мусіли б бути органічно-сприйняті всіма політичними угруповання в ЗДА і всією спільнотою, як цілком зрозумілі, що їх треба здійснювати одним українським

фронтом для користі єдиної, а не парцельованої української справи. Від українського шкільництва починаючи, а на проти-московському наступі закінчуючи. Головно на проти-московському відтинку мусить зобов'язувати нас всіх одна постава: оборона державницьких аспірацій українського самостійного народу — це начало всіх наших політичних прямувань. І коли тут то там, в меншому чи більшому масштабі, виломлюється хтось з фронту, так нап'ятувати його мусить вся спільнота і всі політики з УККА.

„Консолідаційна” політика УККА не спромоглася остерегти від „скакання в московську гречку”. Коли українська спільнота в ЗДА запротестувала проти таких промосковських залицянь, Екзекутива УККА нагородила УНРаду додатковими двома тисячами доларів. І чи можна дивуватись, що представники націоналістичного фронту шукали й шукають способів привернення зобов'язуючої принципності в нашій політиці.

Мирослав Рудий.

ООЧСУ НА ЄВХАРИСТІЙНО-МАРІЙСЬКОМУ КОНГРЕСІ

Головна Управа ООЧСУ делегувала свого відпоручника та зв'язкового п. Мирона Ганушевського для активної співпраці з Центральним Комітетом Євхаристійного Конгресу.

Сам Конгрес відбувся 22-ого — 24-ого жовтня 1954 у „місті братньої любові” — Філадельфії при величеському здвизі вірних та при участі найвищих католицьких достойників усіх обрядів у ЗДА. Понад 20.000 осіб прибуло навіть з найдалших закутін ЗДА, щоб взяти участь у багатьох, триденних церковних відправах. Однією з важливих подій Конгресу був процесійний похід вулицями Філадельфії у суботу, дня 23-го жовтня, у якому взяли участь релігійно-церковні, молодечі, харитативно-допомогові, суспільно-політичні, комбатанські та наукові організації і духовенство. Відділи ООЧСУ очолили кольону суспільно-політичних та військових організацій. Своєю численністю та зорганізованістю оочусівська громада робила імпазантне враження. Загальну увагу кіннових операторів та пресових репортерів притягали мальовані прапори американських „Зірок та смуг”, прапори відділів ООЧСУ та Головної Управи. На чолі кольони двоє молодих членів ООЧСУ несли дбайливо та естетично виготовлений транспарент з написом: „Пресвята Богородице, спаси Україну” — ООЧСУ. Відділи ООЧСУ провадив представник Головної Управи — її організаційний референт, п. Володимир Боровик в асисті двох представників Організаційної Служби Порядку Філадельфійського відділу. У дальшій черзі маршувала чота прапороносців, оочусівська дітвора з організаційною золотою емблемою на синьому щиті, жіноцтво та чоловіки. (одна в темних, друга — в ясных убраннях). За відділами ООЧСУ йшли члени Української Гетьманської Громади та американські й українські комбатанти. Треба підкреслити, що членство ООЧСУ підсилювало своєю участю відділи церковних громад та інших товариств, у яких були, якщо не організаторами, то щонайменше активними співробітниками при організуванні паломництва на Конгрес у Філадельфії. У підготовчу працю та орга-

нізацію цілого походу багато праці та енергії вклали члени 6-го Відділу ООЮСУ на чолі з головою п. Мирном Ганушевським. Їхня солідна постава до добровільно взятого на себе обов'язку заслуговує на окреме признание. На такеж признание заслуговує дисциплінована постава загалу нашого членства, що вважало своїм обов'язком підчас Конгресу активно включитися в процесійний похід, залишаючи, згідно з інструкціями Центрального Комітету Євхаристійно-Марійського Конгресу, ролю обсерваторів та пасивних глядачів не-українцям.

Хоч у Євхаристійно-Марійському Конгресі брали участь духовенство та вірні різних східних обрядів, українці своєю чисельною участю домінували на Конгресі. Це об'єктивно підкреслюють пресові агенції та американська крайова й місцева преса. З приводу Конгресу світ знову заговорив про мартирологію Української Церкви за залізною заслоною, про глибоку релігійність та жертвенність українського народу, з якою веде він героїчну боротьбу за свою волю та свою віру. Тому можемо сміло ствердити, що Український Католицький Екзархат, виступаючи з ініціативою скликати Євхаристійно-Марійський Конгрес, зробив не лиш велику прислугу Вселенській Церкві, але добру прислугу Українській Церкві та Українському народові.

в. б.

ХРОНІКА ВІДДІЛІВ

Посвятили прапори.

Перший відділ ООЧСУ в Неварку на свято Покрови, 17. жовтня, урочисто посвятив національний та організаційний прапори відділу в українських церквах. Після цього імпазантний похід, в якому взяли участь українці міста та делегації відділів ООЧСУ та осередків СУМА прийшли до української централі, де відбулося врочисте вручення прапорів Голові відділу сотн. Ю. Коненеву. Письменник Е. Маланюк, активний учасник Визвольної боротьби, передаючи прапор, в змістовній промові підкреслив неперервність нашої боротьби та вказав на наші завдання нині. Д-р Петро Мірчук висловив певність, що ООЧСУ-івська громада в Неварку, яка вісім років міцно стоїть в лавах українського визвольного фронту, обороняючи принципи самостійницької політики, в слушний час з тими прапорами стане до останнього бою з ворогом української волі — російсько-большевицьким імперіалізмом. Представники багатьох організацій склали привіти і побажання. Від Головної Управи ООЮСУ теплий привіт склав д-р, О. Соколишин.

Голова Відділу ООЧСУ в Неваркові, приймаючи прапори, висловив всім подяку та запевнив, що ООЧСУ чести прапорів не осоромить. Після урочистостей відбулося прийняття, організоване жіноцтвом Визвольного Фронту. Того ж дня Відділ в Неварку відзначив XII річницю Української Повстанчої Армії та X річницю УГВР.

З ЗАЛІ УНУ.

Другий рік своєї праці Український Народний Університет розпочав лекцією др. Несторчука; „Франція, як вона є.” Лектор, — доволітний мешканець Франції, умі-

ло й ґрунтовно подав слухачам суспільно-політичні відносини в нинішній Франції. Чисельна аудиторія з великим зацікавленням слухала лекцію, а вкінці поставила низку запитів, на які лектор дав вичерпні висвітлення.

Перед початком лекції Голова Управи УНУ проф. Вожаківський ознайомив слухачів з пляном роботи на цей рік. УНУ не веде систематичних викладів з окремих наук, а пов'язуючи сучасність з минулим, намагається допомогти слухачам пізнати національну правду. Виклади концентруються навколо головних проблем національно-державного змагу. З матеріалів, прочитаних минулого року, вже вийшли друком: „Хмельниччина й Українська Державність” проф. Оглоблина, „Українсько-московська угода” — проф. Оглоблин, чотири лекції інж. Маланюка надруковано окремою книжкою — „Нариси з історії нашої культури”, видано брошуру проф. Гришка „Панславизм в політиці й історіографії більшовиків”, проф. Січинського „Крим — історичний нарис”.

О. Соколевич

В ДІТРОЙТІ

Організації Визвольного Фронту в Дітройті 17. жовтня організували політичну маніфестацію на відзначення 10-ї річниці боротьби УГВР та 12-ї річниці УПА. Переповнену залу витали представники поневолених Росією народів: хорвати, білоруси, естонці, угорці, лотиші. Кожний з них вказував на велику роль УПА і з її політичним Проодом в боротьбі за визволення не тільки України, а й всіх поневолених народів. Сенатор Ферґасон, в своїй промові вказав на заслуги УПА в обороні людства від комуністичної агресії. Святочну доповідь виголосив І. Вовчук. Уміло добрана й відповідно виконана художня частина гармонізувала з політичним змістом маніфестації.

В БОФАЛО

Українські товариства й організації, заступлені в культурній Раді філії УККА, 31. жовтня відсвяткували свято зброї, вшановуючи 40-тя УСС — Листопадовий Зрив — 12. роковини УПА й 10. річницю УГВР. Майстерно виготовлена емблема, що оздоблювала сцену, вказувала на ідейну пов'язаність цих дат. Бувший старшина Усуусів з Філадельфії в змістовному рефераті подав, як постала перша військова формація Січових Стрільців та її вклад в боротьбу за державну незалежність. Голова Головної Управи ООЧСУ підкреслив генетичний зв'язок нинішньої боротьби з змаганнями часів національної революції. Тоді „обставини примушували” провідників проголошувати республіку, тепер український народ і його політичні сили наперекір обставинам, переборюючи їх, спираючись на збройні рамена нації — УПА, чинами й ділами, в боротьбі стверджують Українську Державність.

Два хорні: чоловічий СУМА, під керівництвом А. Мороза й мішаний УККА під керівництвом Ставничого добре виконали кілька пісень.

Вже вийшов з друку і розіслано до кольпортажі КАЛЕНДАР на рік 1955.

Поспішіть придбати!

В. Боровик.

ЧИЯ ТО ТАКТИКА?

Перед нами видання Крайової Пластової Старшини в ЗДА „Пластовий Листок” ч. 4/41 за червень 1954, призначене для внутрішнього вжитку українських пластунів та пластунок в ЗДА. Ми не звикли втручатися у внутрішні справи поодиноких організацій, а зокрема займатися їхніми інструкціями, об'їзниками та дорученнями. Та цим разом робимо виняток з цієї простої причини, що верховні пластові власті: Організацію Оборони Чотирьох Свобід України та Спілку Української Молоді Америки взяли на індекс „партійних організацій”, заборонивши пластовим осередкам співпрацювати з ними.

У названому „Пластовому Листку” знаходимо доручення Крайової Пластової Старшини для проводів пластових осередків в ЗДА. У цьому дорученні п. н. „Наша тактика” читаємо дослївно таке:

„В одній місцевості, де вся громадська праця скоординована під проводом місцевого УКК, місцеві відділи ООЧСУ, СУМА і Пласту зладили спільно за апробатою УКК „Свято Вождів”.

Ми не сумніваємося в добрій інтенції Проводу даного осередку, який вважав, що, коли немає в них партійного розбиття, то осередок може в такій імпрезі взяти участь. На жаль виступ Осередка разом з товариствами та молоддю СУМА зараз викликав прилюдний закид в сторону осередка, мовляв осередок стає „захвістям” партії та не респектує доручень КПС!

Констатуємо факт: „Свято Вождів”, влаштоване спільними силами ООЧСУ, СУМА і Пласту за апробатою УКК не знайшли одобрення Крайової Пластової Старшини в ЗДА, бо для неї ООЧСУ і СУМА це товариства партійного угруповання, і що більше — з цього приводу КПС видає виразну заборону „Не беріть участі...!”

Ця заборона співпрацювати з організаціями визвольного фронту „навіть у випадку повної консолідації партій” вказує, що шкідливі прийоми партійницького мислення проймають уже навіть уми керівників пластової виховної організації молоді, відомої доці з державницького підходу до усіх явищ в українському суспільно-громадському та політичному житті. КПС рішилася тим самим включитися в процес парцелювання українських суспільно-громадських та виховних організацій на партії та стати поруч тих, що відмовляються дати допомогу українським дітям в літніх відпочинкових таборих в Німеччині під претекстом, що організатор таборів СУМ є бандерівською організацією (мова про ЗУДАК, що має претенсії бути загально-українською установою і тим самим зобов'язаний допомагати усім українцям). КПС намагається своєю заборонаю припинити природний та здоровий гін своїх низових клітин до співпраці, які знають, що згідно з пластовим духом і законом мають стояти лицем, а не спиною до українських організацій. На нашу скромну думку відмова Пласту співпрацювати з українськими організаціями свідчить, що КПС увійшла на дуже ховзьку та небезпечну дорогу, і тому вважаємо своїм обов'язком перестерегти перед шкідливими наслідками такої постанови керівних пластових чинників.

У нас доволі партій та партійок, які зацікавлені в тому, щоб кожному прищепити ярлик партійництва та усе відмірювати партійною міркою. Бо лиш тоді, коли дурман партійництва просякне здоровий національний організм, вони матимуть змогу жити й „розвиватися”. Це проблема їхнього „бути, чи не бути” і тому впертість, з якою боронять своєї „справи”, нас уже давно перестала дивувати. Дивує нас лиш те, що їхнім партійним сугестіям піддалась Крайова Пластова Старшина та своїм становищем до ООЧСУ і СУМА ще більше причинюється до помішання таких понять, як „партійний”, „політичний” та „суспільний”, зводячи їх під один знаменник. Декому вигідне вкинути ООЧСУ і СУМА у партійний глечик, однак осторонь від цього повинен стояти Пласт і його провід та не називати ці товариства партійними організаціями. Крайовій Пластовій Старшині повинно бути відомим, що обидві організації — одна суспільно-політична, друга виховна, є інкорпорованими організаціями, які діють згідно з своїми чартерами та виконують свої статуткові завдання, які з завданнями партії не мають нічого спільного. Факт, що членству обох організацій революційні концепції визвольної боротьби українського народу є близькими, дорогими, а опортуністичні витівки політичного угодовства та капітулянтства — чужими. Та це не дає нікому права, в тому і КПС, ролю та завдання ООЧСУ і СУМА звужувати до ролі партій, з якими не можна і не треба співпрацювати. Пора нам усім — в тому і КПС — повести боротьбу з дурманом партійництва та припинити процес парцелювання нашого життя, який відбувається в супроводі гомінких фраз про об'єднання тоді, коли на ділі не стає нам мужности одобрити та оборонити спільні виступи українських організацій.

Крайова Пластова Старшина узасаднює свою заборону тим, що спільний виступ ООЧСУ, СУМА і Пласту зустрів прилюдний закид, що Пласт у висліді співпраці з ООЧСУ і СУМА став „захвістя” партії! Ми ж поставимо запит, з яких кіл цей закид вийшов, щоб до нього поставитися так серйозно, як це зробила КПС? Чи не від тих, які на людях визнають УПА, а побороють ідеї національно-визвольної революції?

Крайова Пластова Старшина в ЗДА не повинна забувати, що на Україні Пласт виріс на ідейних заложеннях українського націоналістичного руху, що ідейності й посвяті українських націоналістів Пласт завдячує свій буйний розвій, а кращі пластуни гинули за ідею Української Революції на чолі з командиром легендарної УПА, ген. Тарасом Чупринкою. І чи не є більш природним, щоб сьогодні, як колись, Пласт вшановував пам'ять Тих, за чім голосом ішли в бій кращі сини України? Чи може Пласт не почувати себе більш ідейно та морально зобов'язаним віддавати пошану Вождям? У світі буває так, що ворог віддає військову шану своїм противникам, які вміли боротися та вміли гинути за свою справу. У нас вважають мало що не злочином якщо пластовий осередок спільно з українськими, ідейно спорідненими організаціями вшанує пам'ять героїв. Мабуть на думку КПС в інтересі спільної дії та об'єднання нашої громади краще булоб, щоб в одній місцевості три організації відбули три свята Героїв.

Підемо ще далше і дозволимо собі розшифрувати оцю заборону. Про Пласт, як про „захвістя” партії писалось ніде інде, як тільки у „Листах до приятелів”, які видають пп. Д. Кузик, б. видавець „На чужині” в Німеччині та Остап Олесницький, а за редакцію яких відповідає п. М. Шлемкевич, бувший ідеолог „творчого” націоналізму Фронту Національної Єдності (чи пак файное), а сьогодні головний мислитель „справжнього” українського „демократизму” та середовища, що доручає орієнтуватись не на Воюючу, а на еміграційно-розпарцельовану Україну. У „Свободі” ч. 93 вміщено було оголошення Ділового Комітету про те, що ООЧСУ, СУМА і ПЛАСТ у Гртфорді влаштовують святочну академію присвячену пам'яті Гол. Отамана С. Петлюри, полк. Є. Коновальця, ген. хор. Т. Чупринки та всіх Героїв Українських Визвольних Змагань. Спільний виступ занепокоїв редактора „Листів до приятелів”, і в „Листах”, у яких стрічаємо прізвища осіб, що обіймають провідні становища в пластовій гієрархії, написали:

„Пластова Станція — Гартфорд робить недобру прислугу передовсім для авторитету Краєвої Пластової Старшини. Цим виступом станція показує, що вона не респектує інструкції та легковажить слухні намагання Старшини тримати виховну організацію молоді осторонь партійних суперечок. І злу прислугу робить станція для доброї слави Пласту. Суспільство, стомлене роздорами, хотілоб бачити в Пласті молоді українське лицарство, надію обнови в правді й єдності. А тимчасом станція — Гартфорд знижується до ролі захвістя одної з розсварених партій” (червень 1954).

Що спільного і яке відношення мають між собою Свято Героїв та партійні суперечки, залишилося таємницею видавців для редакторів „Листів”, які у вибуху щирости самі про себе писали: „Мутним невдоволенням підбита наша душа”. Оце „мутне невдоволення” мабуть подиктовало редакторам „Листів” солодко-отруйні слова про „лицарство”, „правду”, „єдність” та „обнову”, щоб запустити жало розбрату. Свою „мутну” ролю редактори виконали: взаємовідносини між трьома організаціями „замутили”. Про це, мабуть і думали.

Ми не маємо „високої культури слова” видавців і редакторів „Листів до приятелів”, і не будемо розбирати їхнього „вченого” соціологічного окреслення „захвістя”. То винахід „високої культури” і еміграційної філософії. Ми лиш хочемо запитати Крайову Пластову Старшину, куди й якими дорогами хоче вести пластову молоді, улягаючи сугестіям „Листів до приятелів”? Чи справді на них знайдуть обнову, поєднання з правдою, відвертаючись спиною до українських організацій, чи може хочуть попасти у трясовиння партійного розбрату, у яке зняють їх блудні вогники „Листів”? Ще час завернути, поки не пізно!

П.С. „Українська Повстанська Армія й Американська Армія борються за ті самі ідеали”, заявив у своєму теплому привіті ген. —майор Чарльз Кристенберрі, заступаючи ген. Джемса Ван Фліта на політичному бенкеті Т-ва б. Вояків УПА в Нью Йорку в готелі „Коммодоро” з нагоди 5-го річного з'їзду УПА. Боротьбу УПА подивляють і шанують чужі. За інформаціями „Гомону Укра-

їни" пластова станична старшина у Торонті відмовилася від активної участі у відзначенні 12-их роковин УПА під претекстом, що колишні вояки УПА являються... політичною групою(!!!). А свято відбулося старанням Т-ва б. вояків УПА в Торонті при співпраці місцевих відділів Союзу Українсько-Канадійських Ветеранів, Брацтва кол. Вояків І. У. Д. — УНА, Союзу б. Українських Вояків, Брацтва УСС, ЛВУ, Жіночої Секції ЛВУ, СУМ, Т-ва Української Студіючої Молоді ім. М. Міхновського, Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка, Т-ва „Просвіта" ім. М. Грушевського і С. Т. „Україна". Становище торонтської пластової станиці вказує, що окремі люди з проводу мабуть за інструкціями своїх емігрантських партій намагаються ізолювати українську молодь від героїчного духу справити Воюючої України, яка перед роками станула на прю з двома тоталітарними потугами — Німеччиною й Росією і донні витривало продовжує нерівний бій за своє „бути, чи не бути". Згідно з цими інструкціями сьогодні відмовляються віддати шану тим, що теплу хату проміняли на холодний, вогкий, повстанський бункер, що відреклися особистого та рідного щастя та пішли у тверде, суворе революційне підпілля, пішли у тюрми та заслання, у воркутські табори примусової праці, чи в пустелі Казакстану, віддали своє майно, свою кров і своє життя за Україну, за її державну суверенність. Згідно з тими інструкціями сьогодні, одурманені чадом партійництва, намагаються відсепаруватися також і від організацій, що стоять лицем до Воюючої України. Цей чад просякає, нажалі, і у пластову верхівку, а доказом цього постава Пласту у Канаді та ЗДА до свята УПА та до співпраці з т-вом б. вояків УПА, ООЧСУ і СУМ.

Невже то тактика українського пласту? Не хочемо вірити.

—ooOoo—

ДЕМОКРАТИ ПЕРЕМОГЛИ

Про цьогорічні проміжні вибори в ЗДА ще будуть писати й обговорюватимуть їх. Хто знає, чи взагалі коли небудь можна дати повну й об'єктивну аналізу настроїв виборців, бо крім уловних намацальних елементів, які впливають на хід виборів є ще багато невідомих, що часто й густо бувають вирішними. Та, якби то не було, в цьогорічних виборах суттєве, коли не вирішальне значення мали моменти внутрішньої політики: безробіття, мінливість чи хиткість промислової кон'юнктури й все те, що з того впливає. Більшість з отих 45 мільйонів, що голосували за той чи інший список, бачили дійсність такою, як вона була останній рік, і, порівнювали її до попередніх, не дошукуючись причин її, відповідно реагували на виборах. Можна було чути, що два роки тому, було он як з роботою, а тепер так не є. Забувалося при тому переважно річ, що два роки тому була гаряча війна в Кореї й не було психози співіснування. В виборах два роки тому вирішальним було питання зовнішньої політики. Обіцяний мир в Кореї об'легчив перемогу республіканців, а цього року цей самий мир об'легчив перемогу демократів. Нічого особливого в тому, що в цих виборах перемогли демо-

крати, немає. Партія, що є у влади та ще в часі холодної війни й не могла посилити своїх впливів. Знавці кажуть, що в американській виборчій практиці майже завжди так бувало, що урядова партія на проміжних виборах втрачає свої впливи. В цьогорічних виборах цікавим є, що й демократи не здобули великої переваги. В Платі Представників вони одержали контролю 29 голосами, а в сенаті 1. Характеристичним є, що майже ні один кандидат з обох партій не одержав рішучої більшості. Без сумніву, що місцеві умови в кожному стейті переважали над загально-національними й міжнародними.

Перемога демократів не послабила впливів республіканців, здобутих два роки тому. А ті вибори були переломовими, бо тоді величезна кількість позапартійних, що двадцять років голосували за демократів, підтримали республіканців. В цьогорічних виборах вони масово не повернулись до демократів. Не виправдалось і передбачення, що фермери відійдуть від республіканців, в стейтах середнього заходу перевага лишилась за республіканцями. Цьогорічні вибори показали, що політичні впливи обох партій майже однакові, а це не віщує виправданості цілеспрямованої зовнішньої політики Уряду, скоріше та політика буде реакцією на події в Азії, Африці й Європі, що визрівають там, заперечуючи співіснування.

Г. К-ий

МЕМОРАНДУМ ДО ОН.

Асоціація українських політичних в'язнів ЗДА 15 вересня внесла подання до ОН, в якому, нав'язуючи до підписання советською делегацією пакту ОН про проголошення народобвиства злочинном, обвинувачує московсько-большевицький уряд за заповідані ним злочини народобвиства й терору над українським народом.

Голова Відділу Прав Люднин при ОН надіслав Асоціації відповідь, в якій запевняє, що справа буде передана на розгляд і дослідження, а після відповідних процедур буде поставлена на обміркування в ОН.

З інформації УАПВ.

СКЛАДАЙТЕ ЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА“

Пригадка відділам і кольпортерам

Листопад і грудень — місяці розбудови видавництва „Вісник".

Ліквідуйте заборгованість за журнал і літературу за 1954 рік.

Організуйте передплату на 1955 р.

Зберіть пожертви на пресовий фонд „Вісника".

Що зробив і робить Ваш відділ?

Д. Гончаренко.

УКРАЇНСЬКІ ХЛІБОРОВИ

(Роздумування.)

те, що рідшає про остаточне шасливе завершення боротьби за незалежність української нації-українську духовість.

Згадані основні риси духовості укр. хліборобської верстви, любов і просто містичне прив'язання до матері-землі, не міг викоринити найжорстокіший московсько-комуністичний режим вродовж десятиліть. А найкращим потвердженням того було стихійне стремління найширших мас селянства нашого до негано розподілу когоспів на індивідуальні господарства (і навіть до повернення колишніх меж) підчас приходу німців на Україну в часі II-ї світової війни. І ніщо інше, як стремління нап-соціалістичного рсжику до задержання запровадження московсько-комуністичним режимом на Україні когоспної системи, поставило хліборобське населення України в стан найбільшої і безоглядної вороженчі до німського окупанта, як тотожного з москвських поневоленним в цілях і методах окупації.

Навіть таке коротке і зовсім побіжне і загальне уявлення цієї справи унаглядно особливий важливість і домінуюче значіння, для справи боротьби за Українську Державу, найчистішій і суцільній верстви нашого суцільства-хліборобської.

Такамо домінуюче і вирішис значіння в справі закінчення української державности та стабілізації в ній суцільно-промаських та економічних відносин, мусить і буде мати хліборобська верства, як найбільша і основна. Коли хочемо усвідомити собі загальний стан і положення хліборобської верстви в "собор-нім" тепер поневоленні, він приблизно такий: 1. — Найбільша частина перебуває і всяко бореться за фізичне існування в когоспному ярмі;

2. — Частина перебуває і далі посилює ряди каторжних невільників на Сибірі, Казак-стані, інших північно-далекосхідних обширах Совсоюзу;

3. — Поважна частина хліборобів переїхали до міст і працюють в українській промисловості;

4. — Решта — збільшилася і становить основну масу української політичної еміграції, що поволі розпоршується по цілому світі, переважно в характері чужинського робітника. Коли, хочби побіжно застановимось над причинами цього стану, що є наслідком нещад

Якби хто хотів проаналізувати духову суть основних рис життя української хліборобської верстви, що так унагляднилася в останніх десятиліттях, неминує зустрітись з пито-ними властивостями того життя, зовсім відмінними від властивостей життя решти українського суцільства.

Найголовнішою з них відмінних рис є загальновизнаний факт, що український селянин-хлібороб має не промислово-капіталістичний підхід до свого варстату праці-землі, а має глибокий і своєрідний шезам до матері-зем-лі ввагалі, а до своєї ділянки-спадщини зокрема.

Саме ця кардинальна риса психіки українського хлібороба і була та є основою відпорности і пружности тої верстви супроти викових намагачь сильніших суціль поневолити і денационалізувати основну масу української нації, починаючи з зарання нашої історії і до тепер.

Саме цін відпорности укр. хліборобської верстви завдячуємо збереження українського національного обличчя нашої Батьківщини, чи то беремо цілість наших етнографічних просторів, чи теж частини їх, що в історичній минувшині переходили дещо відмінні проєси, залежно від суціль-ворога, що їх поневолював.

Тут, саме в хліборобській верстві, головномістичися і містяться ще джерела волі до самостійного життя нації та боротьби за здійснення національних ідеалів-державности. Саме ця верства, якнайчистішійша і найвідпорніша несе і буде нести головний тягар і головні жертви в тій боротьбі.

З іншими суцільними верствами української національної спільноти було інакше і вони, силою подієди оправданих причин, ніколи не були та і тепер не є ще так беззастерожними і надійними джерелами національно-державницьких стремінь нації в її боротьбі за гідне здріне існування. Хоча призначити треба, що і тут, протягом боротьби останніх десятиліть, є серед цих нехліборобських верств національного обличчя та світовідчування. Цей пліос багатозначний завдячуємо головномістично, що в наслідок трагічних дій для української хліборобської верстви з її рядів повнинся склад інших суцільних верств укр. спільноти, і тут хліборобський елемент, при нещасті загальному, вніс до інших верств

це доконується тим найкорше, найкраще, чим

міцніше і краще вони зорганізовані. В такі

часи, всі люди організуються, передусім,

за принципами спільності тих чи інших жит-

тєвих інтересів, способу думання.

В передових націях і державах хлібороби

давню зорганізовані за принципами спільності

інтересів ставових і лише це дає їм всебічні

корисні для них зміни влади.

Уже сьогоднішня стадія економічних спів-

заєдкностей так в окремих країнах, та цілому

світі — робить немислимим якусь національну

господарку без співдіяння її і рішачючого

економічного життя.

Ми ж мусимо творити наново, і то дуже

приспівнимим темпами, відповідну нашим на-

ціональним інтересам і нашій духовості хлі-

боробцьку систему, щоб „відсоціалізувати“ те

що „соціалізувала“ нам московсько-комуніс-

тична навада на Україні.

В кожній галузі народнього господарства

всіма справами, як фаховим спеціфічно, так

зв'язаним з життям даної верстви взагалі,

повинні керувати стенові організації тих верств,

вони ж проєктують законодавчі норми для да-

них галузів життя та боронять їх, узілдінюючи,

на загальну користь, цілості національної

збірності, з організаціями інших станів. Лише

так побудоване життя суспільне може мати

спокій та внутрішній мир і стати підвалиною

держави. Бада ж держава, пильнує лише

належного виконання вироблєних становими

організаціями і прийнятими законодавчими ус-

тановами норм-законів.

Коли життя своє на емірації вважємо за

часове з'являє і коли усвідомлюємо собі ко-

нечність всебічної і масової підготовки до

остаточної боротьби за державність,

мусимо теж пильно вивчати зміни у світі та

засвоювати в найширшому засягові, проєкту-

ючи наше державне життя.

Коли незаперечним фактом є, що хлібороб-

ський елемент найчисельніший і вирішній для

України, тоді першим обов'язком для усіх

приналежних до тої верстви, чи зв'язаних з

нею знанням і працею, негайно розпочати і

вперто та сумлінно поставити у кожній країні,

спку організацію з такими завданнями:

1) — Спєннія усіх хліборобських елемен-

тів в одну міцну родину, в якій підтримувати-

мєтєся, зміцнюватимєтєся та усоскоконавати-

мєтєся наші відвічні українські хліборобські

традиції, утєрджуючи гордість принадлежкос-

ти кожної одиниці до почесного стану, що

символами його все були і будуть — плуг і

мєч;

нашої визвольної боротьби дотепер то мусимо

ствєрдити, що:

1.) — Замаго, або й зовсім не дано було

державного будівництва для основної верстви

України-хліборобської, підчас визвольних

змагаць 1917-1921 pp.;

2) — Сперто тоді революційно-визвольну

боротбу не на широку зрозумілих життєвих

інтересах хліборобської верстви передусім і

в цілому, а на модних, скороминяючих і для

нації української шкідливих радикальних гас-

лах, сприйнятливих лише часово і для незнач-

ної меншості українського селянства.

Через те і не покликано до широкої дії

джерєга національної енергії, що містилось в

гущі хліборобської верстви. Отже, своєчасно

не створилось передумов для чинного і все-

обімаючого виявлення хліборобами того, що

можна назвати „Духом України“, того, що

лежить в основі духовості України-хліборобської

верстви як цілості і без чого неможливий

долати висхідної боротьби у всі часи, навіть

при найсприятливіших зовнішніх обставинах.

Визвольні ж змагання підчас II-ої Світової

війни не могли вирішити справи, бо була то

боротба проти двох тотожних, що до своїх

загарбницьких планів, ворогів України і при

дуже несприятливій для української справи

політичній констєляції у світі.

В цих етапах боротьби теж не дано було

належного впливу на керівництво і хід бо-

ротьби для хліборобської верстви, а тому і

вони не вповні уявляли і використали того

раціонального, чого інакше назвати не мож-

на, як „Дух України“.

Не їде тут про якісь обвинувачєння чи кри-

тику тих чи інших сил, що керували визволь-

ними змаганнями часоно і в найліпшій вірі та

після найліпшого уміння і поза чужими інте-

раціями. Стєрджєтєся лише факти, з єдиною

метою і наміром усвідомити дєре минуле,

вигляти з нього корисні внески на те єдино,

щоби можна було усосконалитєся всебічно

для грядучої боротьби остаточної, в якій біль-

ші помилки чи недолугатєння рівнялись би

остаточної програти.

Хочу стєрдити, що коли й може бути вина

по якійсь стороні у всьому тому, то переду-

сім є то виною людей з хліборобської верстви,

а зокрема людей тої верстви, що становлять

вищий шарєбє її, значить освєчених і зв'яза-

них своїми знаннями і працею якнайтіснїше з

тою верствою. Лихо в тому, що українські

хлібороби, що є найчисельнішою, від почат-

ків новітніх визвольних змагань і дотепер, не

були і не є зорганізовані.

Кожний гурт думуючих людей, що хоче і

прагне до поліпшення свого життя знає, що

П. Вільха

ХИТРИЙ ДОМИК

Як гітлерівська розвідка вербувала розвідників і контррозвідників з військовополонених
(Спогад)

Десять наприкінці літа 1944 року, коли німецькі війська поспішним маршем відступали перед скріпленими англо-американською зброєю та харчами більшовицькими військами, до німецького табору советських військовополонених у Житомирі, відомого під назвою „Шталаг 358”, приїхав один німецький майор, у супроводі якоїсь жінки. Майор був високий, широкоплечий, дебелий. Коли він сміявся, його великі очі, під чорними кошлатими бровами, були спокійні, байдужі. Обличчя ж його супутниці, жінки середнього росту, дуже красивої, чорноокої і чорноволосої, — було жвавіше, веселіше. Сама жінка була теж і балакучіша та живливіша.

Большевики були вже під Києвом. Ночами бомбардували Житомир. Ми з вікон червоних цегляних касарень, у яких колись були розташовані частини червоної армії, дивились, як советські літаки кружляли над нашим „Шталагом”. Не раз приходила думка, що одного часу з табору залишиться „мокре місце”. Німецькі таборіві бюра, разом із службовим складом, готувалися до евакуації. Речі й папери були вже спаковані в дощаних скринях. Серед советських військовополонених — колишніх червоноармійців — панував відчай. З усього було видно, що гітлерівські окупанти України збираються „дати драгу” також і з Житомира, цього передостаннього приволинського прикордонного бастиону, а поневолені або постріляють, або передадуть цю функцію своїм колегам — большевикам, які вже стояли перед брамою Житомира.

Ніхто з поневоленіх не знав, хто були той майор і жінка, і чому вони приїхали. В ті часи до табору багато приїжджало німців, цивільних і військових, забирати полонених або на цивільні, або на військові роботи,

2) — Можливо докладне вивчення структури, засягу і впливу хліборобських організацій чужинецьких країв в практиці на цілу національну господарку даної країни;

3) — Фахове теоретичне (заочне в крайності) школення мас хліборобських у всіх галузях сільського господарства, використовуючи практичну працю на ріллі, для засвоєння сучасних досягів в цій широкій і важливій ділянці економічного життя;

Будучи зорганізованими, наші рілники в даній країні найскорше можуть поліпшити своє положення і умови праці, як також лише в організованій спосіб може створитися можливість дістати в посідання хліборобських спілок самостійних господарств, на яких будуть не наємними робітниками, а співгосподарями, бодай приблизно, в дусі всякчасних стромлінь укр. хлібороба, для якого стан „наймита” все був і є осоружним.

в різні „компані”. Може саме тому, коли одного дня майор і жінка розпорядилися вишикуватися на площі всім, хто має вищу й середню освіту, — в нас виникла думка, що це, мабуть, теж братимуть людей на якісь роботи.

На площі вишикувалося приблизно з 16 осіб. Перед рядами вишикуваних пройшлися майор, у військовому, та жінка, в цивільному, обдивилися всіх з ніг до голови та позаписували імена й прізвища. Того ж чи наступного дня зголошених викликали до будинку, де урядував головний „зондерфюрер” — Мільтон, високий худий, схожий на кінофільмових шпиків. Спочатку покликали всіх нараз. Потім викликали по одній. Викликуваний входив в одні двері, а виходив в інші, так, що ті, які чекали черги на виклик, не могли вже бачити викликаного й поговорити з ним та спитати, хто є „там” і про що говорить.

Але ось приходить черга й на мене і я входжу в кімнату. За столом сидить чорнява красуня, що приїхала до табору з майором. Майора не було.

— Сідайте, — будь ласка, — запрошує мене жінка. Говорить по-російському. Питає моє ім'я, прізвище, дату, місце й рік народження. Потім цікавиться моїм цивільним заняттям і взагалі мною, моїми почуттями й настроями. Не раз ставить такі цікаві запитання, ніби вона заміж за мене хоче вийти.

— Ви п'єте? — питає й, усміхаючись, додає: — Горілку, звичайно. („Водку, конешно”).

— Трохи, — кажу.

— Маєте якісь технічні знання, ну, скажімо, з радіо, телефон?

— Ні, — кажу — не маю. Телефон в армії знав, але за два роки полону все з голови повплатало.

Кожне дальше поставлене запитання супровідниці майора мене все більше інтригувало. Мене брала нетерплячка довідатись, перед чим це мене так опитують? Коли всі запитання жінки скінчилися і вона вже лагодилася кликати іншого, я спитав:

— Чи можна знати, що означає наша розмова?

— Ви ж антибольшевик? — відповіла запитанням жінка. — Хочемо взяти вас на роботу проти большевиків.

Я їй не сказав на те нічого. Прихід большевиків до Житомиру штовхав мене піти куди завгодно, аби не попасти їм у руки. Принаймні тимчасово. Згодом, коли пощастить з допомогою оцієї красуні сумнівної „арійської раси” висковзнути з „шталазького” пекла, докладатиму сил і зміння відчепитися і від неї та майора з усією їхньою „роботою”, характеру якої я не знав ані на ніготь. Майорова співробітниця, мабуть, не знала, якого вона „клієнта” на працю мала в моїй особі.

З пізніших зустрічей із рештою викликуваних довідаюся, що такого характеру запитання, як мені, подавала та жінка всім викликуваним. Але вона нікому не сказала, для чого була влаштована ота „імпреза” з полоненими.

Через кілька днів стало відомо, що, з усіх опитуваних 16 військовополонених, вибрано для якогось таємничого призначення лише 2. До тієї двійки, на щастя чи на нещастя, потрапив і я. Незадовго, ранком котрогось дня, нас викликано до канцелярії табору з „речами“, видано кількадеennis харчовий „сухий пайок“ і, в супроводі двох озброєних німецьких конвоїрів, відправлено з Житомирського „Шталагу 358“. Нас везено поїздами, як котів в мішку. Ні я, ні мої партнери по неволі, не знали, куди нас везуть. Одно для нас було ясно, що ми їхали на Захід, а коли переїхали Волинсько-Білоруську землю, зрозуміли, що вїхали на німецьку землю.

Большевики лишились позаду, попереду — гітлерівська Німеччина. Від одної небезпеки втекли, від другої ще мусимо тікати.

Десь через добу подорожі, майже безпересадочної поїздки (пересідали тільки в Брест-Литовському та ще десь), передобідного часу, „наш“ поїзд став на котрійсь невеличкій німецькій станції. Німецькі конвоїри звеліли нам висідати. Ми мовчки йшли дорогою, вказаною німецькими салдатами. Дорога вела в сосновий бір. Я переглянувся з своїм колегою. В його погляді я завважив гострий неспокій і навіть тривогу. Я це відчув і по собі. „Оце добра робота! — подумав я, дивлячись на велетенський сосновий ліс. — За тисячу кілометрів від большевиків вести протибольшевицьку роботу, в німецькому запіллі. — це робота особлива і досить марудна“...

Щойно тепер мені, людині, яка пройшла таку велику школу підбольшевицького життя, з усіма його зигзагами і лабіринтами, стало зрозуміло, що не сьогодні — завтра ми маємо стати шпигунами німецько-гітлерівської школи. Цю думку підтверджували спогади про майора і його „чорнявку“, особливо ж про неї, яка питала мене, чи маю які технічні знання, як от з радіо, телефону, тощо?

Я спитав свого супутника:

— Чи не здається тобі, що нас вибрано до розвідчो-шпигунської школи?

— Я про це ще в поїзді думав, але тепер переконуюсь, що це правда.

Ми ввійшли в бір. Було тихо і глухо, немов перед світанковим боєм. Признатися, мое почуття було не досить добре. З одного боку, я був задоволений, що втік від большевицького морду в Житомирі, з другого — мене брав жах за вислід моєї „праці“ в ось цьому мовчазному сосняку.

Ми пройшли дві-три сотні метрів і перед нами показалася суха, витолочена галявина. При ближчому підході виріс проти нас, на узбіччі галявини, невеличкий двоповерховий будиночок під черепицею, з віконцем на горішці, чисто німецького типу. За галявиною і будиночком снігла широчінь води. Це, як нам пояснили, був клапоть затоки Балтійського моря. Ми були десь під Кенігсбергом.

Конвоїри впровадили нас до того будиночку. В ньому ми побачили кільканадцятьоро молодих і середнього віку людей, одягнених у якісь дивовижні зелені вбрання, не то військові, не то цивільні. Поки я оглянувся, конвоїрів уже не було. До мене заговорив один із тих „зелених“, високий молодий чоловік, на прізвище, як я

потім узнав, Білогуров. (Історію про цього Білогурова я розкажу іншим разом).

— Як ви називається? — спитав мене Білогуров.

Я назвав своє ім'я і прізвище.

— Тепер мусите мати інше прізвище. Придумайте зараз і скажіть, як вас запишати.

— Пишіть, — кажу, — Горбенко. Павло Горбенко.

— Добре. Відтепер ви будете не Павло Вільха, а Павло Горбенко. Добре. Тепер ідіть за мною. Ви скинете оце червоноармійське лахміття (він показав на мої червоноармійські штани й сіру шинелю), а надінете щось інше.

Я переодягся. Змінив прізвище. Одержав добрий обід, якого в таборі військовополонених ніколи не бачив. Білий смачний хліб, добра макаронова зупа, котлети, картопля, салата, компот. Кімната, в якій я, разом з іншими, мав спати, була чиста, світла, ліжка застелені теплими ковдрами і білими простирадлами. В головах — подушки, яких ми не бачили вже роками.

— Це, щоб ви знали, — каже до мене Білогуров, „хитрий домок“. Так його прозвали, мабуть, перші його поселенці. Чому „хитрий“, ви незабаром довідаєтесь самі.

Білогуров показав мені ліжко, на якому я мав спати, і пішов десь полагоджувати „службові справи“. Він був старшим групи, яка збиралася з советських військовополонених у цьому „хитрому домику“.

Буквально за якусь годину мого перебування в „хитрому домику“ я взяв, що це є, фактично, переходовий пункт до розвідчо-агентурної школи. Сюди відбирали по двадцять-тридцять людей, два-три тижні „відгодовували“, впізнавали їх, потім викликали на одверту розмову з начальством цього домику, де ставилося питання просто:

— Вас покликано сюди для того, щоб після деякого вишколу в окремій школі перекинути вас у запілля советів, для агентурно-розвідчої роботи.

Для мене не було жадного сумніву, що большевизм для мене був і є найлютішим і найжорстокішим ворогом. Але гітлерівська Німеччина принесла для мене і мого українського народу не менші страждання. Перед моїми очима стояли закатовані голодом і нагаями військовополонені Житомирського „Шталагу 358“, закопані біля таборового шпиталю, на околиці богунівського бору. Порвавши з одним ворогом, іти на службу другому ворогові — для мене було неможливим. Це означало б повне моє морально-духове заламання і падіння.

Я ламав собі голову над тим, як тепер відмовитися від такої „роботи“? Сказати просто — не хочу — ризиковно, бо, правду сказати, була й така думка, що задля збереження таємниці виведуть над оту морську затоку, бахнуть з пістолі в потилицю, та й забувай, як звали!

М'яка постіль колола мені ночами в боки, а добра страва застрявала в горлі. Дні були до розпуки довгі, нудні і... трепетні. Я обдумував, як мені вийти з того, в що я так, можливо, легковажно попав. Але жадне рішення не приходило. Сказати „так“ не хотів, сказати „ні“ — не міг.

Так прийшов день, коли нас почали викликати на остаточну „комісію“, яка мала вирішити долю тих, які перебували в „хитрому домику“.

Коли покликано мене і я зайшов до кімнати, мені очі, здавалося, звузилися до такої міри, що я через них ледве міг розпізнати дві маленькі фігурки. Це були майор і чорноока красуня, що приїздили до Житомирського табору полонених. Я подумав: „Хтоб міг пустити, щоб жінка вербувала людей на отаке діло?”

Але вона сиділа в „хитрому домику” передо мною. Вона навіть до мене посміхалася. Але мовчала. Говорив тепер сам майор. Його колежанка з чорними очима, видно, зробила своє ще в Житомирі. Тепер належить слово майорові гітлерівської розвідки, прізвища якого, звичайно, не пам’ятаю.

Майор ставив мені запитання, подібні запитанням його співробітниць. Де, коли я народився, скільки ходив до школи, які маю фахові знання, чи п’ю горілку і чи витримую голод, тортури, якщо такі мав; чи боязкий, якою мірою ненавиджу большевицьку систему, і т. д. і т. д.

— Отже, каже до мене майор, — ви підете на советську територію. Вас перекинуть літаком. Звичайно, вас перед цим навчать у школі, як себе вести, що робити і якими знаряддями користуватись при роботі.

Приходить моя хвилинка викруту. Я кажу майорові:

— Я радий би це зрабити, але я не виконаю завдання. Я підведу вас, я не витримаю...

— Чому? — питає майор.

— Я боязливий, я можу видати НКВД все, що вони мене спитають.

— Вас навчать у школі, як триматись, щоб не видати, — заперече майор.

— Я багато п’ю, я можу напиться і тоді все пропало.

— Розвідка й таких потребує. Ви матиме таку ділянку, де горілка не зашкодить.

Мене починає морозити. Я справді боявся, що не знайду жадної причини, яка уможливила б мені відмову від запропонованої оцією „парою” „роботи”. Я кажу майорові:

— Я боюся із літака стрибати, я завжди служив в армії в піхоті...

Мені здається, що я в напівбожевіллі і вже напівбожевільні слова плету. Фігурка в жіночому вбранні, що сидить біля майора, сміється. Мені той сміх жінки красуні нагадує сміх мавпи.

Я щасливий, що майор перестає питати й кличе до себе когось іншого.

Одного дня нас усіх вишикувано в лаву. Перед тим звеліли всім переодягтися в „свій” дотеперішній червоноармійський одяг. „Перепочинок скінчився, — думаю, — щось буде важливіше”. Перед нами знову конвоїри німецької армії. Читають список вишикуваних бранців. Одних ставляють в один бік, інших — в другий. Так усю групу, приблизно з 26-30 осіб, що перебувала в перехідному „Хитрому домику”, розбили на дві, майже рівні, частини.

По обіді, десь в надвечер’я, обидві групи повели на станцію, ту саму, з якої ми прибули до „Хитрого Домика”. Я весь час думав, що з нами мають робити, куди кого повезуть. Ні конвоїри, ані майор чи „чорнявка” нічого нам не сказали. Бачу, що одну групу повезли в один бік, другу — зовсім у протилежний.

БІБЛІОГРАФІЯ

ТОКІЙСЬКИЙ ПРОФЕСОР ПРО УКРАЇНУ

Професор Університету в Токіо, Японія, Johannes Laures (Sophia University-Sochi Daidaku, Tokyo), одержавши книгу в англійській мові Проф. В. Січинського „Україна в чужинських коментарях і описах, яку вислала канцелярія Пан-Американської Української Конференції (ПАУК), і на прохання ПАУК дати свою оцінку книги, в листі з дня 8 жовтня 1954 р., пише:

„Прошу прийняти щире подяку за надіслані мені 2 примірники „Україна в чужинських коментарях і описах”. Я читав цю книгу з надзвичайно великим інтересом і дізнався про багато річей, яких раніш не знав”.

Професор просив вибачення, що не пише вичерпуючого огляду книги, а торкається „лише кількох питань які на мене зробили враження”. Далі пише:

„Напевно, не є загально відомо, що ім’я Русь було первісно звязане з українським народом, який був хрещений візантійськими місіонерами. Також варте уваги,

Нашу групу везли недовго. Вечором висадили й повели селами та полями. Було вже пізно, темно. Ніхто з полонених не говорив, хоч кожного цікавило спитати конвоїрів або бодай самих себе, куди лежить оця дорога, якою йдемо?

Пізньої ночі перед нами, в степу загоріли вогні. Так, немов би там щось горіло, або було велике місто. Вогні шоразу приближалися, більшали, а в кінці вирисувалися у великі лихтарі, які незліченною кількістю, рядами, висіли над колючими дротами, за якими стояли велетенські дерев’яні баракки. Це був великий, на 50 тисяч осіб, табір військовополонених біля Кенігсбергу. Вночі нас погнали до лазні на „промивку” та „очистку”, а ранком загнали в окремих барак, т. з. ізолюваний.

Щойно тоді мені стало ясно, що нашу групу, в якій я був, відкинено від розвідчої школи. Мене таки майор із своєю красунею визнав за непідходящого.

Той самий Білогуров, про якого мовилося вище, незабаром був із школи розвідників та агентів доставлений до нашого ж бараку в таборі полонених. Чому його викинено з школи, ми не знали. Аж трохи згодом виявилось, що „коса натрапила на камінь”. Білогуров, якого майор німецької розвідки вибрав для вишколу на шпигуна в советському заплілі, виявився... советським шпигуном. Він видав себе за советського літуна, героя Советського Союзу, який, нібито, втік з підбитого спаленого літака й перейшов на німецький бік. Насправді ж, як показав потім живий свідок, який служив із Білогуровим, той був забитий, а під його ім’ям і з його паперами советський агент Білогуров попав аж у німецьку розвідку школу. Потім того Білогурова німці від нас забрали. Мабуть, розстріляли.

Дивлячись на все те, я й справді подумав про себе:

— Хоч я, звичайно, умисне вигадував перед майором усякі дивовижні про себе, аби лише відмовитися від непопулярної служби, але все ж таки я й справді не надаюся до такої „роботи”, яку виконував хоча б і Білогуров та й сам майор і жінка-красуня.

що ми нині кличемо „Велика Россія”, було називано Московія протягом багатьох століть аж до новіших часів. Цитовані в книзі письменники, свідчать про це ясно, без ніякого сумніву. До того є ще певне, що український нарід справді належить до культурної спільноти Західної Європи, і у всякім випадку до культурної області візантійської, тоді як Московія, безперечно, — до татарсько-азійського простору. Звідси, росіяни (велико-росіяни) і українці є зовсім відмінні народи, з зовсім відмінними звичаями і ідеалами. Факт, що російський цар узурпував ім'я Русь (в формі Россія) для себе і тим самим стер величезну різницю між двома народами в уяві Заходу”.

„Було найбільшим нещастям, що Україна втратила свою незалежність і стала частиною литовсько-польського панування, а ще більшим нещастям було, що центр нової незалежної держави (незалежної Козацької держави) кинули себе в обійми московського царя, для того, щоби тим самим оборонити себе проти Польщі. Трохи потрохи вони втратили свою незалежність і були остаточно втягнені до колосальної російської імперії, яка навіть узурпувала їх власне ім'я Русь. Тим самим сталося, що всі вірили, що Україна була коліскою російської імперії, і це є найбільш фатальною помилкою”.

„Тому, нещасливим збігом обставин (національна незгода, татарська навала, литовське завойовання, злука з Москвою) український нарід втратив свою зовнішність, як чітко-окреслена національність. Ще більш маркантим, що на злість всім утискам, цей нарід (українці) задержав свої культурні і національні традиції. Цим вони заслужили найбільшу симпатію тих, які обстоювали людську гідність, самореспект і самовизначення поневолених народів. Проте тяжко передбачити, яка зміна можлива для поліпшення, як довго тиранія комуністичної держави має в своїх тенетах не тільки Україну, але багато інших волелюбних народів за залізною заслоною. Як що навіть не є можливе з'єднати штучно-поділений німецький нарід в одну національну державу, яку вони собі так дуже бажають, то як би було можливо вирвати український нарід від тиранії, до якої вони були зятягнені на протязі рівно 300 років. У всякім разі буде приготовлена дорога для щасливої будучини, як що їхнє становище стане відоме поміж ціволізованого світу, і я певний, що ця книга (В. Січинського) буде знаменито служити цій шляхотній меті”.

3 нових видань

ФОТОАЛЬБОМ „ЛЮБИТЬ УКРАЇНУ”

Молодий видавець, Михайло Борецький, на два роки „виключив себе з життя” і віддався реалізації прекрасної ідеї: подати в ілюстраціях Україну, широкую панораму Української Землі від Закарпаття і аж по кубанські степи. В цій тяжкій, в умовинах відірваності від Батьківщини, праці, де оригінальні фота можна знайти лише у приватних осіб, найбільше допоміг йому мистецтвознавець Вадим Павловський. І ось цими днями їхній труд завершився успіхом, і фотоальбом „Любить Україну” вийшов у світ. Мистецьке оформлення альбому виконали Петро Холодний і Яків Гніздовський, тексти

під ілюстраціями опрацював Вячеслав Давиденко, а переклав їх на англійську мову Роман Олесницький.

За два роки, що минули від початку роботи над альбомом, не раз перекреслювали його упорядчики свій первісний плян, додаючи нові розділи і поширюючи загальне тло. Приходили нові фота, з'являлися нові задуми... Панорама України, що була запроєктована на 600 ілюстрацій, далеко перейшла тисячу. Це вже вийшло фундаментальне видання, солідний фотоальбом, подібного якому український читач ще не тримав у своїх руках.

Читач, що переглядає від початку його ілюстрації, переходить поступово з Зелених гір Закарпаття в підгірські Галичину і Буковину, далі рівнинами, лісами й болотами Північно-Східних Земель виходить у пшеничне море і переліски Центральних та Північно-Східних Земель і геть далі попри шахти й терикони Дніпровсько-Донецького Промислового Району виходить на розлоге Причорномор'я.

Це — перший розділ фотоальбому. З вдало підібраних світлин читач виразно уявить собі всі осовливості кожної з тих українських земель — їх людей, міста і села з визначними будівлями та храмами, пам'ятки старовини, національні убрання, фабрики й заводи, сільське господарство. Із зібраних по бібліотеках і від приватних осіб фотографій багато й унікальних. Ось — Водохреща у галицькій Ворохті, так, як переводили його 15 років тому. А побіч могила невідомого воюка УПА. А ще далі — зима у подільській ярузі, чи „ларубки на Київщині женуть купати коні”...

Звичайно, можна було б шукати в фотоальбомі помилок, пропусків і інших дрібних недотягнень. Але не хочеться їх шукати, бо ж теплом і любов'ю повіває від кожної його сторінки.

Отак, обійшовши всю Україну, читач приходить до другого розділу, що має скромну назву „З українського мистецтва”.

В цьому розділі наочно знайомиться читач з мистецтвом у передісторії нашої країни, з українським народним мистецтвом, з архітектурою, скульптурою, малярством, графікою і театром.

Алеж фотоальбом має 255 сторінок — і годі перелічити все, вміщене в ньому. Слідуючим відділом іде ілюстрована українська історія — від передісторії і княжих часів почерез Литовсько-Українську Державу і Козаччину до Національного Відродження, Державного Відродження, першої та другої світових воєн і аж до воєнної еміграції.

Любо подивитися нашим старшим людям і корисно познайомитися нашій зеленій молоді з сотнями світлин поданих у цьому розділі. Ось галерея письменників — Гребінка, Шевченко, Леся Українка, Франко, Коцюбинський... Артисти і композитори — Лисенко, Тобілевич, Садовський, Кропивницький... Державні мужі і політики, полководці і вчені — Грушевський, Петлюра, Коновалець, Чупринка... А то просто: „УСС в боях на Маківці”, чи „Маніфестація Чорноморської громади в Севастополі”, чи „Проголошення соборності українських земель на Софійському майдані в 1919 році”, чи „Упівці на моливі”...

Альбом — це перша спроба повизбирувати все те,

що ще не пропало, повизбирувати по цей бік океану з випадково вивезеного, з того, що випадково сюди дісталося. В другому виданні упорядчики напевно всі його недогляди справлять, доповнять пропущене, викинуть зайве — і він буде для нашої молоді ще кращим підручником про Україну.

Г. Х-к

БІБЛЮГРАФІЯ

„Шлях у вічність”, — поема М. Щербака про відомого письменника й політичного діяча, Й. Позичанюка, члена ОУН і УГВР, який впаав у боротьбі проти російсько-большевицьких займанців. Видання ООЧСУ, 1954 ст. 32.

„Нариси з історії нашої культури” Є. Маланюк, ст. 80, видання ООЧСУ, СУМА. В книзі чотири розділи: Геокультура України, Київська Держава середньовіччя, Доба барокко, Ніч бездержавности.

„Вагота” — Богдан Нижанківський — поезії. Літературне Брацтво, Дітройт, 1953. Технічний редактор й мистецьке оформлення — Зенон Тарнавський.

„Чорна долина” — Олекса Веретенченко — поема. Літературне Брацтво, Дітройт, 1953. Технічний редактор й мистецьке оформлення — Зенон Тарнавський.

„Київ” — журнал літератури, науки мистецтва, критики й суспільного життя, За липень-серпень 1954.

„Вперед” Др., Б. Кудрик — видавництво Говерля, Нью-Йорк, 1954, Збірка маршових пісень для чоловічого хору.

„Оповідання”, Іван Франко — Видавництво Говерля, 1954.

„За сестрою”, А. Чайковський — Видавництво Говерля, 1954.

„Чота Крилатих”, Ю. Шкрумеляк — Видавництво Говерля, великого формату книга, в якій автор оповідає про пригоди з вояцьких часів, переважно Українських Січових Стрільців.

Лев Стаховський: З Венесуельського Щоденника. Видавництво Миколи Денисюка, Буенос-Айрес 1953, ст.: з ілюстраціями. Двобарвна обкладинка Б. Крюкова.

Автор оповідає про свої враження та переживання у Венесуелі. Цікаво й барвисто описує автор цю екзотичну країну й наших поселенців, що там живуть і працюють.

Ціна книжки 0,70 дол.

Замовлення і гроші слати на адресу:

Publisher Mykola Denysiuk, G. P. O. Box 1476,

New York 1, N. Y. — USA.

ДОВІДКА

„Лис Микита”, головним редактором якого є Є. Козак, вмістив до карикатури в 15 числі такий напис:

„У офіційні ООЧСУ „Віснику”, що виходить за редакцією Вовчука появилася стаття В. С-ко, в якій говориться про недоцільність поборювання Хвильового і Куліша, бо вони були предтечами націоналізму”.

Уважно перечитавши ще раз статтю В. С-ко, редакція нічого подібного там не знайшла. Навпаки, там написано: „Але неправдою є, що Хвильовий став націоналістом:

від московського комунізму до націонал-комунізму відсталась невелика (Тіто), але до націоналізму — величезна прірва, що її не засипати ніякими гучними деклараціями”. Ще одна цитата. Про „Хвильовізм”. „Якого Україна не знала”, сказано, що це „— Явище суто літературне, що охоплювало пару десятків осіб”...

„Микола Хвильовий в бурхливих процесах „культурного будівництва” взяв на себе, як ми вже згадували, ролю румора опозиційно наставленої до московського режиму певної групи літераторів, що з них не обов’язково кожний був націонал-комуністом і поділяв думки Хвильового”.

Хто прочитав так редакції „Лиса”, бо, виходить, сама вона теї статті не читала — не знаємо. А може то висчитано де інде, з інших джерел! Так нашо ж тоді послатись на „Вісника”?

Редакція.

ЗБІРКА НА ЗЕЛЕНІ СВЯТА

ГАРТФОРД

По \$7,00; Застовський І., По \$5,00; Колінська П. Іванів М., Наконечний, Москва Д., Грунтовський В., Стефанів М., Мацевко Василь, Годима І. По \$4,00; Мельник Т., Боднар Т. По \$2,00; Шеремета Г., Кравець М., Васильків І., Мельник Ірина, Оприско С., Гілевич Іванна, Гомотюк Е., Романшин Р., Гаврилюк Ф., Мединський М., Когут П., Кулик М., Олексів Текля, Коморенко І., Гладун О., Курилець М., Кутинський М., Василенко В., Музичка М., Савчук У., Карвацькі Ф., Мельник Іван Вовк Тичур, Зборованій Т., Сич О., Дикун М., Гіриний В., Сосюрак П., Березюк П., Гришай Я., Тимчишин В., Турпок, Авін Ю., Срот Г., Морич Г., Лемішка О., Фаль Стефан. По \$1,00; Мельник М., Кузьма Р., Підляк С., Погляд І., Проціо С., Романів В., Кривоніс С., Назорчук І., Ясінський А., Кровець С., Куп О., Бородец В., Микитюк І., Іванів М., Кросій Т., Матіаш В., Кахнір П., Фурдас Г., Костопів К., Сич Марія, Дикун М., Адам, Клюка С., Луців, Павляк, Грек, Котік. Разом \$159,00

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА”

Передплата на рік \$4.00

Передплата на півроку 2.25

Ціна окремого примірника .... .50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошевим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошеві перекази треба виводити на адресу:

“V I S N Y K”

P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.

O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаємо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ

Редагує Колегія

Головний редактор

I. Вовчук

Відділ ООЧСУ — РОЧЕСТЕР

По 5 дол. зложили: Михайло Вовкович, Іван Шевчук, Петро Стриженко, Антін Фоліосевич, Уляна Левко, Михайло Зарецький, — разом дол. 30.00

По 2 дол. зложили: Василь Сидор, мгр. Олекса Бойко, Дмитро Дідик, П. Бородій, Ліда Стриженко, Юрій Кузів, Андрій Гора, мгр. Мирон Руснак, мгр. Я. Почапський, М. Дворський, Андрій Семів, Володимир Гладун, Дзус Олекса(мгр. М. Кознарський, Катерина Юзьків, Мирон Жук, Володимир Юзьків, інж. Т. Чернописький, Білоус Михайло, Василь (назвисько нечітке), Яріш, І. Шурина, Микола Лилик, Гнат Лопатка, Булавінець, М. Колодій, Ф. Коваль, А. Романський — разом дол. 56.00.

По 1 дол. зложили: М. Ворона, Гнат Гавришук, Петро Балко, А Яріш, В. Крамар, С. Рудий, Іван Вольський, Петро Бараняк, Квасниця, Довгенко, Пристай, Драган Петро, Іван Костів, Михайло Оклевич, Юрій Бурлака, Тарас Кахникевич, Іван Качмар, Михайло Кавин, Гудзеляк, С. Маленевич, Олекса Новосядко, С. Чолач, Василь Федоришин, Степан Окрепкий, П. Бучинський, О. Бережний, Й. Гринник, Мих. Крупа, Андрій Чепів, Микульський, Микола Дутка, М. Довгенко, М. Слободян, Мельник Дяків, (і чотири дол. без корінців) або інакше плюс чотири особи на суму 4 дол. яких імен тут не подано.

Разом дол. 125.00

ВІДДІЛ ООЧСУ — ФЛАДЕЛФІЯ

По \$10.00 — Клуб Укр. Католицької Молоді, Франкфурт, По \$6.00 — Міджак Андрій.

По \$5.00 — Несторович, Ващук, Ребенський, Лясота Михайло, Козіюк Микола, о. Харина Мирослав, Дворецький Василь, Юнкота Ілько, Заставний Лука, Мисишин Марко, Бесага Микола, Ковалишин Степан, Ковальчик „Пекарня”, Коцюбинський „Погребне заведення”, Насевич „Погребне заведення”, Войнаровський, Товариство Укр. Горожан, Волинняк Федір, Оликовський, Сушків, Пазуняк „Крамниця”, Мартинович Івасишин, Ремонт Авт 861 Н. Франклін Ст., Медвідь Іван „годинникар”, „Зоря” „Крамниця”, Антоняк „Крамниця”, Гвіздо Степан, Ваврів Осип, Ганусей „Крамниця”.

По \$4.00; Саварин, Майчук Іван, Слободян Дмитро.

По \$3.00; Даків Василь, Гавриш Степан.

По \$2.00; Тисак Ольга, Структанчук Семен, Уринюк Степан, Дубчак Федір, Шанайда Іван, Сирота Ілько, Гротяк Лев, Зазуляк Дем'ян, Пекар Павло, Барилка Омелян, Диня Антін, Куринець Теодор, Талабура Михайло, Должук Андрій, Кусень Осип, Дворецький Микола, Чобіт Іван, Кушнір Андрій, Кушнір Василь, Макара Александер, Кривий Василь, Федорійчук Дмитро, Кожиньовський, Дармограй Василь, Гоцинець Федір, Гоцинець Іван, Лозовський Юрій, Коруд Василь Марків Лонгин, Солонинка Андрій, Левицький Володимир, Белюх.

По \$1.00; Савка Петро, Прончик Михайло, Евтушенко Василь, Савчук Роман, Др. Соневницький, Кобринський В. Куць Ярослав, Коміняк Василь, Петрович Осип, Місько Євгенія, Красіцкий Іван, Сусяк Микола, Колодій, Гранюк Дмитро, Режецький Михайло, Різник Андрій, Коцюба Петро, Лесюк Василь, Фурчак Іван, Лупоцій Семен, Палько Іван, Тимків Ігнатій, Нечитний, Нечитний, Нечитний. Разом \$ 268.00.

Збірку переводили:

Кусень Осип	\$ 109.00
Ткач Петро	85.00
Міджак Андрій	25.00
Лупоцій Семен	18.00
Кушнір Василь	16.00
Левицький Володимир	14.00
Петрович Осип	1.00

О. О. Ч. С. У. Відділ 24, Чікого — південь

По \$3.00 — Микола Вишинецький, Олекса Зрада.

По \$2.00 — Др. Олег Дорожинський, Микола Білецький, Ярослав Комаринський, Антін Гайдук, Євген Перхач, Володимир Качмарик, Максим Вільгельм, Михайло Гнитка, Іван Цебрій, Григорій Порохонька, Тимко Кінаш.

По \$1.00 — Іван Марза, Андрій Гнитка, Йосиф Гнитка, Павло Слободян, Андрій Тимець, Е. Жік, Микола Левуш, Юрій Лесь, Михайло Едліцький, Осип Ярема, Корнило Бородайко, Михайло Яруняк, Володимир Савчак, Михайло Уличний, Осип Бурдяк, Михайло Остап, Микола Чехар, Микита Семків, Юрій Ватоманюк, Петро Танчак, Антін Бурдяк, Іван Петрушак, Іван Шатинський, Іван Фургаль, Микола Івахів.

Разом: \$ 53,00

Передплачуйте „ВІСНИК“ на 1955 рік!

